

Literatorul

Redactor șef MARIN SORESCU

Age, libertate Decembri utere

„Haide, bucură-te de libertatea lui decembrie”, afirmă poetul latin Horațiu într-una din *Satirele* sale (II, 7, 5), îndemnându-l pe sclavul Davus să se poarte ca un cetățean liber. În vechea Romă, an de an, în zilele de 16, 17 și 18 decembrie, sclavii erau considerați egali stăpânilor lor. Aveau voie să îmbrace toga, dădeau comenzi și stăpânii îi serveau la masă. Prin extensie și analogie, versul horatian simbolizează un îndemn spre a folosi o vremelnică libertate.

Fericită, dar și stranie coincidență. La jumătatea lunii decembrie, în 1989, „sclavii” Timișoarei dădeau semnalul revoluției punând capăt dictaturii comunismului totalitar care transformase viața noastră într-un coșmar cotidian. Răspândită în câteva zile în principalele orașe, revoluția română învinsese, stârnind admirația omenirii care constata, nu prea măgulitor pentru noi, că și mămăliga explodează.

Libertatea cucerită cu prețul de sânge al atâtor jertfe tinere a deschis scurtele saturnalii românești. De la bun început grația a pogorât peste cenușiul vieții: a fost abolită cenzura, a fost reinstaurat pluripartitismul, ni s-au dat pașapoarte și s-au cheltuit, cât ai clipi, câteva miliarde de dolari. Am spus adio sărăciei - așa credeam. Au fost zile cu trei sori în frunte, dar minunea, ca orice minune, n-a ținut prea mult. Intrând în vârtejul luptelor politice, prieteni de-o viață s-au aruncat unii asupra altora ca fiarele. Sertarele scriitorilor s-au dovedit a fi pline doar de resentimente. Dreptul de a circula în străinătate a fost îngrădit foarte curând de semnul muștrător al Occidentului că nu suntem destul de civilizați. Unele etnii pretind a fi suferit mai mult sub dictatură decât întregul popor. Capetele tăiate ale balaurului au reapărut, monstruozițările unei ideologii devenind ideologiile altor monstruozițări. Ele se numesc corupție, inflație, droguri, terorism, marasm. Tânăra democrație parcurge, de patru ani, un drum flancat de furcile caudine ale tensiunilor dinăuntru și ale „garanțiilor” din afară. Binefacerile revoluției din decembrie au dispărut, aducându-ne, în multe cazuri, într-o stare mai disperată decât înainte. Inexorabil și ferm, libertatea lui decembrie '89, plătită atât de scump, ne obligă să dăm seamă, în fața aceluiași (dar și a altora) dintre stăpâni, pentru propria noastră existență, pentru eroii noștri condamnați la moarte fiindcă sunt români. Sentimentul că ne aflăm, din nou, în eprubeta experiențelor europene și mondiale ne dă târcoale, Ialta rimează cu Malta, în timp ce noi credem cu disperare în miracolul românesc.

Cine se interpune destinului nostru spunând, ca Horațiu odinioară sclavului său Davus: „Haide, bucură-te de libertatea lui Decembrie”? Ce ar putea ilustra mai bine aceste rânduri amare? Harta trasată cu creionul de tâmplărie de papașa Stalin (același care stabilise și procentele sferelor de influență în Europa) sau figura românului dintr-o fotografie devenită celebră, care, aflat într-o mare de oameni, cu fața schimonosită de durere și cu lacrimi în ochi, ridicase mâna având degetele desfăcute pentru semnul victoriei?

Noi credem, totuși, că anul 1994 se va deschide într-o clipă a speranței crescute din corola sângelui martirilor.

CRONICA LITERARĂ de Eugen Simion

REPORTER SPECIAL, proză inedită de Ion Băieșu

REFLECȚII DESPRE REVOLUȚIE de Romul Munteanu

AMURGUL REVOLUȚIILOR de Ortega y Gasset

VISUL EUROPEI de Lothar Späth

Mai seamănă: Valentin Silvestru, Laurențiu Damian,

Dumitru Micu, Gheorghe Tomozei

BREVIAȚ

Premiile
„Marin Preda”

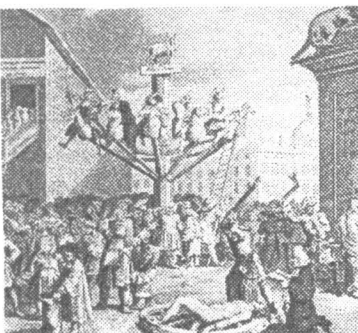
La Siliștea Nouă și Alexandria (Teleorman), s-au acordat vineri 17 decembrie premiile Concursului național de proză scurtă „Marin Preda”. Din juriul condus de George Bălăiță au făcut parte Nicolae Iliescu, Cornel Popescu, Sorin Preda, Marius Tupan, Nicolae Tone, precum și Stan V. Cristea, consilier la Inspectoratul pentru cultură al județului Teleorman. În fruntea palmaresului s-au situat *Tatiana Alexandru* din Alexandria, cu premiul Consiliului județean Teleorman, în valoare de 150.000 lei și *Magdalena Orghidan* (Brașov) care a obținut premiul Inspectoratului județean pentru cultură (125.000 lei) și premiul revistei „Literatorul” (50.000 lei). Premiul întâi acordat de Inspectorat (75.000 lei), împreună cu premiul editurii revistei „Literatorul” (50.000 lei) și premiul revistei „Arc” și al Fundației Culturale Române au revenit lui *Ladislau Daradici* (Deva), iar premiul al II-lea (50.000 lei), la care s-au adăugat premiul revistei „Luceafărul” și premiul ziarului „Tineretul Liber” (20.000 lei) - *Veronică Ana Mari Grigoraș* (Iași). În fine, premiul ziarului „Teleormanul” (35.000 lei) i-a revenit lui *Sorin Ardeleanu* din Brașov.

Palmaresul
„Mihail Jora”

Concursul național de interpretare muzicală „Mihail Jora”, organizat de direcția de resort a Ministerului Culturii, împreună cu alte instituții interesate și mai mulți sponsori, s-a încheiat cu următoarele rezultate: *Secțiunea canto-lied* - basul *Sorin Coliban*, Trofeul concursului „Mihail Jora” și Marele premiu al orașului București; *mezzo-soprana* *Camelia Munteanu*, premiul I, baritonul *Leonard-Cristian Fieraru*, premiul II; *soprana* *Nicoleta Colcejar*, premiul III, *soprana* *Ana Amelia Ștefănescu*, premiul special al juriului, doamna *Andriana Roșca*, premiul „Bianca” pentru acompaniament. *Secțiunea pian* - *Silvia Ciorbaru* (premiul I), *Isabela Stan* (premiul II), *Ana Iarovaia* (premiul III). Respectiv cele trei premii au fost împărțite la *secțiunea cvartet coarde* de cvartetele *Bogdan Sofei*, *Bogdan Văcărescu* și „Academicus”, iar la *secțiunea coregrafiei de autor* de *Răzvan Mazilu*, *Cosmin Manolescu* și *Varvara Ștefănescu*.

Normalitatea
„Azi”

Ziarul *AZI*, oficios al PD (FSN) tinde să devină o prezență activă, cu atât mai mult cu cât intuiește „normalitatea”, dând pe piață, săptămânal, câte un supliment, literar sau de divertisment. Un merit deosebit îl are Traian T. Coșovei, singurul scriitor din redacție. „Carusel” și „Fețele culturii” sunt două apariții mult așteptate, „pour les connaisseurs”. Din păcate, mai există și pete negre (ca și în soare, după cum știm!). Astfel, din diletantism insuficient

William Hogarth

mascat apare o rubrică „Poiana lui Iocan”, care de mai bine de doi ani e semnată de prozatorul Tudor Dumitru Savu, la Cluj,

în „Mesagerul transilvan”. Ultimul număr (1082, din 20 decembrie 1993) prezintă opiniile unui personaj feminin care nici nu există: Georgeta Dimisianu Bedrosian. Mai multă atenție în recrutarea colaboratorilor!

„Badea”
ne informează!

TIMPUL ieșean, ajuns la infatigabilul număr 5 (cinci) ne face o plăcută surpriză: interviu de R. Nicolau, dl A. Marino mai trânteste o afirmație care-l descalifică. Aidoma oricărui român ce-și face valiza și cutreieră lumea degeaba (atât înainte cât și după '89) domnia sa privește literatura română de la înălțime a magazinelor „Tati” sau de pe viaductul ce dă în „marché aux puces”. „Ce-i poate spune unui francez că un țaran român taie un salcâm sau că nu plătește foincierea?” se întrebă dânsul.

Chiar așa! Ce-i poate spune unui francez că un astmatic stă într-o casă cu pereți de plută și și amintește că mănâncă o

prăjitură? sau că un tânăr rus ucide o bătrânică? Sau că un fermier american încearcă s-o seducă pe fata proprietarului? Să te legi de Marin Preda care, orice s-ar zice, este unul dintre cei mai lucizi interpreți ai sufletului românesc nu e un semn de mare finețe culturală.

Greu
cu latinitatea!

Revista *CUVÂNTUL*, de câteva numere bune, ne face - gratuit - o plăcută publicitate. Băieții de acolo simt nevoia să spună și ei câte ceva, dar drama lor e că nu știu ce vorbesc. Ca să vedem, încă o dată, că suntem de acord cu orice dezbateri de idei (de idei, nota bene!), îi așteptăm în redacția noastră pentru o eventuală colaborare (manuscrisele nedactilografiate și nepublicate nu se restituie!). Chiar dacă îi cheamă Sebestyen Carol și nu înseamnă (poate doar deocamdată) chiar nimic. Din ultimul număr, 51, remarcăm greșelile de tipar, precum și fraza „România este una din cele cinci limbi latine”. Să fie un semn de oboseală, ochii împăienjenți de mulțimea dosarelor și a cuvântărilor?

DIAC TOMNATIC ȘI
ALUMN

TV

Scaunul catodic

Ieri, totul era cât se poate de simplu: fiecare trib „social” își avea propria echipă de zgomote, propria ierarhie, propriul consiliu de administrație, propriul sistem neurovegetativ. Triburile se ignorau reciproc. La patru ani de la debutul revoluției românești, lucrurile sunt la fel, înfășurate însă în fularul politicii de cafeana. Lipsa de caracter, de măsură, de creștere și descreștere a dat naștere unui gang ce-și afișează opulența de neam prost. Asistăm la un provincialism galopant, la toate nivelurile și în sens giratoriu.

Bunăoară, în Franța (zona-etalon pentru culturile noastre) puterea de cumpărare a crescut de patru ori, între 1949 și 1980. În anul grăitor 1983, o familie de muncitori din alte patru de același tip avea cel puțin două automobile. Tot acolo, luna mai a anului 1968 a fost considerată, îndeosebi, luna abiturilor anti-burgeze, când de fapt era taman contrariul. Tinerii de atunci, proveniți din popularele clase de mijloc, își dovedeau nelinștea și, mai ales, graba. Doreau participare, aventură, timp liber, luau la întrebări sistemul, nu și modelul social.

Paralela 45 e liberală și grăitoare. Noi, imitatori încă de pe vremea etnogenezei, ne-am întors, cu arme și bagaje, de la est la vest. Vestul are interese, mai rar leagă și prietenie. De aici, din geografie, poate ieși chiar marea noastră șansă, cine poate și? Șanse am mai avut, ceva, nici un fel de problemă, dar le-am ratat, de puțin, pe toate. Atenție!

Cele două programe ale TVR au dat-o pe sărbătorii, imitând firescul (ne paște și un revelion în direct și cu tombolă, ce mai mult ca sigur că va fi o altă țepeală). SOTI a găngurit după doi anșori de alternativă. Orice alternativă e binevenită și postul cu pricina nu e nimic mai mult. A apărut acolo un prezentareț cu favoriți, cea mai odioasă și odaliscă figură televizată, astfel încât Gămlulescu și Țopescu sunt chiar VIP în comparație cu ăsta! Au mai apărut și truveri ultramediocri descuamați de fostele gale și cenacluri, schimbând Belfastul și Beirutul pe Timișoara, dizeuze înflorate și false, haoleul!, politicieni inutili care ne spun neconștient că mâine dimineață va fi ora opt, totul într-un gang (la proprieu)

înalt și sărăcăcios luminat. Paralel, sămbătă și apoi, postul național a transmis pentru sectorul său public o sușă epileptică de mari proporții, cu nesășite de cunoștii grigorii și cristinoi (o solistă în furou a vrut să fie lascivă, dar nu a reușit decât să interpreteze bancul cu stripteaza sovietică), precum și o prezentare la fel de kitsch, dar de nivel mondial (clipul de la bun început era totuși foarte bun). Au mai apărut și niște actori (nu mă refer la frumos ambalatul, ca pentru Crăciun, interviu cu Beligan) care au demonstrat că dânsii, dacă nu le dai text, n-au ce mesaj să rumege. A mai apărut și reîncarnarea bietului Jorj Voicu, lăsat să bată câmpii și a mai fost și o convorbire cu D. Zamfirescu, pregătită bine, abil incomodă, lejer ghidonată de Iosif Sava, care se dovedește, aici, mare meșter. N-am înțeles nici o clipită cu ce am greșit de am fost pedepsiți, patrusprezece (așa le place ăstora de la TVR să zică) ore, cu sușoteli și răcnete din actualul CPUN! Sau poate tocmai de aceea?

În încheiere, în siajul uneia dintre cele mai bune glumițe liberale de pe micul ecran în cei patru ani scurși, nu putem spune decât: „domnilor, mânați!” . Precum și tradiționalul LA MULȚI ANI!

Nicolae ILIESCU

Literatorul

Săptămânal
de literatură și artă
editat de
MINISTERUL
CULTURII

Anul III, nr.51-52 (120-121) 1993

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU
GHEORGHE TOMOZEI

Redacția:
Lucian Chișu
Ion Cocora
Nicolae Iliescu
-redactori șefi adjuncți
Radu Băieșu
Nicolae Diaconu
Andrei Grigor
Valerian Sava
-redactori
Mihai D. Popescu
-machtetare și secretariat
Vasile Blendea
-fotografie

Adresa redacției:
București, Piața Presei
Libere nr. 1,
cod 71341,
tel. 617.10.23; 617.60.10,
int. 2243, 2248,
căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă,
Publicitate și Tipărituri,
Piața Presei Libere nr. 1,
sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista „LITERATORUL” se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Cititorii din străinătate se pot abona prin RODIPET S.A. - PO BOX 33-57; telex: 11995 sau 11033; telefax: (40)-0-185673 București - Piața Presei Libere nr. 1, România

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 2046. ISSN 1120-5583

Tehnoredactare
computerizată:
Eugen Mațotă

JORDAN
TOBDAVI

Tiparul executat la
PROGRESUL ROMÂNESC SA
București

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Mica zeitate

Notez aici, în loc de obișnuita cronică literară, câteva gânduri la sfârșitul unui an care pentru mine ca individ n-a fost deloc sublim. Mi-a apărut, adevărat, o carte (*Moartea lui Mercurio*), mi s-a reeditat alta (*Întoarcerea autorului*) și am început să scriu printre picături una, nouă, dar... Aici se termină bucuriile literaturii și începe altceva față de care literatura rămâne neputincioasă. Acest altceva atinge ființa mea cea mai profundă și mă face complet vulnerabil. Toate cărțile pe care le-am citit nu mă ajută, în acest caz, cu nimic. Mă uit la ele și le simt străine și inutile. Par niște tratate despre zădărnice. Nu-i, oare, zadarnic să vorbești la infinit despre zădărnice? Ce necuviință să înflorești cu metafore scilicet disperarea, ce exercițiu de masochism intelectual, să vorbești frumos despre răul existențial și să-ți împodobești tristețea!...

Nu-i obișnuita, ritualica greață de literatură despre care am scris cu alt prilej, este conștiința acută că, în fața marilor nenorociri ale existenței, rămâi singur și neajutorat... Cum să scriu despre ceea ce simt acum și cum să împac tristețea ce mă apasă cu obișnuita, necesara detașare a cronicarului literar?... A dispărut mica zeitate care ocrotea casa noastră și, deodată, toate se micșorează în jurul meu. Împuținată la trup, fragilă, mama părea, totuși, eternă. Mă duceam săptămânal s-o văd în mica localitate în care și-a petrecut toată viața și, îndată ce mă zărea, se lumina la chip. Numai eu știu ce curaj putea să-mi dea lumina de pe fața ei slăbită de ani și brăzdată de suferință. Era credincioasă și, în credința ei, se ruga încet de Dumnezeu să moară. Apoi își dădea seama că greșește pentru că, îmi explica ea, nu trebuie să provocai voința divină.

Toate au un rost pe lume și omul trebuie să meargă până la capăt pe drumul lui. Am învățat în anii din urmă, cât am stat lângă ea, mai mult despre moarte și despre întâmpinarea morții decât am putut afla din cărți. Se conducea în viață după principiul biblic: fă ca

o povară pentru copiii ei... Încet, încet se detașase de prezent și se refugiase în lumea copilăriei sale. Vorbea de surorile ei și de părinții ei cu o tandrețe copleșitoare. Uneori încurca planurile, timpurile și mă întreba dacă frații ei mai trăiesc sau dacă tatăl

auzit-o niciodată blestemându-și viața, cum fac de obicei oamenii în suferință. S-a născut într-o familie numeroasă, a crescut cu frații și surorile ei, și-a întemeiat propria familie, a născut patru copii și a crescut trei dintre ei... Avea sentimentul că n-a trăit degeaba și că acesta a fost rostul ei pe lume. Acum, în urmă, avea sentimentul că și-a făcut vealeatul, cum zicea ea adesea. Toți din generația ei muriseră și își aștepta liniștită rândul... „Eu ce mai aștept? Pe mine când mă ia Domnul?”, mă întreba ea aproape cu seninătate... Iar mie mi se puneau un nod în gât și nu știam ce să-i răspund. Tot ea găsea răspunsul cel bun: „Toate

numeroșii ei nepoți și vecinii ei și, în biserica din mica localitate prahoveană, patru preoți destoinici i-au făcut slujba de înmormântare...

Rămas singur, mă uit spre dealurile pe care ea nu le va mai putea privi niciodată, intru, apoi, în casa din care mama nu lipsise nici măcar o zi timp de 70 de ani; caut să aflu ce s-a întâmplat cu bătrânul cotoi Vasile: cotoiul Vasile a dispărut de mult timp și casa noastră pare îngrozitor de pustie, iar eu mă simt fără putere, golit și confuz. Ceva năpraznic m-a lovit și eu mă uit năucit în jur căutând un sens și un punct de sprijin. Trebuie să spun că nu vine de nicăieri și toată

și când ai trăi o veșnicie, roagă-te ca și când ai muri chiar mâine... Se trezea dimineața speriată că a dormit prea mult și că treburile, afară, o așteaptă... Ce treburi, mamă, o liniștea sora mea, lasă că le fac eu pe toate. Odihnește-te, nu-i nici o grabă!... Era sătulă de odihnă și nu voia să devină

ei s-a întors din călătoria în care plecase... Nu știu despre ce călătorie era vorba, dar ideea acestei plecări și întoarceri se repeta în convorbirile ei cu mine și surorile mele...

A străbătut secolul, a trecut prin multe, a văzut atâtea și atâtea în lunga ei viață. Era nefericită, și-ar fi dorit alt destin? N-am

au un capăt, când o vrea Domnul!...

A murit într-o zi de decembrie, deodată, când tocmai împlinise 94 de ani. Mica zeitate, slabă și neputincioasă, care părea eternă și care ne ținea, moralmente, pe toți și ne dădea curajul de a întâmpina nenorocirile... Au venit s-o vadă

știința mea și toată înțelepciunea mea nu mă ajută să trec prin ceea ce trec... Abia dacă am forța să mă gândesc că omul este hărăzit, probabil, să-și trăiască singur marile nenorociri și, după câteva zile, să notez pe un petec de hârtie aceste slabe și amărate propoziții...

21 dec. 1993

Surpriza jurnalului

Mircea Eliade
JURNAL I (1941-1969)
Ed. Humanitas
București, 1993

Lectura prozei fantastice, apariția celor trei volume din „Istoria credințelor și a ideilor religioase” au creat un orizont de așteptare vie a lui Mircea Eliade în cultura română. Și după '89, prin publicarea cărților tinzând spre integralitatea operei, surprizele au venit în șir. Întâi, „Noaptea de Sânziene”, roman ce întregeste fantasticul și miticul eliadesc; apoi „Tratat de istorie a religiilor”, o veritabilă morfologie a manifestării spiritului religios în mituri, rituri, simboluri, cu o concentrare maximă prin comparație cu „Istoria...”. Cu publicistica exilului - „Împotriva deznădejdii” - părea epuizată suita surprizelor pregătite atent de Editura Humanitas, dar apar „Memoriile” și, de curând, „Jurnalul”, oferind deschideri incitante spre întimitatea spiritului eliadesc.

Primul volum al „Jurnalului” cuprinde notațiile unei perioade întinse (1941-1969) și apare la aceeași editură ce și-a asumat misiunea recuperării cărților fundamentale ale exilului românesc, îngrijit de același fidel și atent prieten al omului și opere eliadesc - Mircea Handoca. Să precizăm că aidoma lui Măiorescu, Eliade își începe consemnările de la 15 ani și le continuă până în apropierea morții. Miza acestor notații - nu constanțele „însemnări zilnice” măioresciene, totuși, ci cu „falși și „goluri” de săptămâni și chiar luni - își descoperă treptat semnificațiile: este jurnalul unei existențe în și prin cultură, mărturia unei severe discipline intelectuale aplicate deopotrivă în știință și creație și, mai ales, un exercițiu al unei perpetue cercetări de sine.

Domina în jurnal notațiile despre stadiile lucrărilor sale, de la documentarea exhaustivă până la „concluzia” sau „rezumatul” de final. Și, mereu, în toată muncii zilnice, se iveau, ca un mic demon, impulsul spre ficțiune - îl cuprinde un frison: o năvelă, o povestire, romanul parcă se cer scris! Și, unificând cele două ipostaze, savantul și scriitorul, ca un motiv recurent, apar meditațiile asupra lumii contemporane: declinul Occidentului, salvarea prin descoperirea Orientului, șansele culturii, revelația sacralului. Li se adaugă, cu aceeași consecvență, nostalgia, uneori chinuătoare, alături alinătoare, după Bucureștiul tinereții sale.

Eliade, care a părăsit spațiul românesc la 33 de ani(!) fără să bănuiască atunci o plecare definitivă, care a trăit mai mult de jumătate din viața în exil, se întoarce prin „Jurnal” în lumea românească: își amintește mersarea în care a citit cărțile ce i-au hotărât destinul, solitudinea acelor lecturi eferescențe spirituale, visurile ce își au o tălmăcire târzie, manuscrisele rămase în pară - poate o vamă, un tribut plătit în contul venirii ulterioare. I se asociază o griji aproape dureroasă pentru toate manifestările exilului românesc, reflectată în atâtea notații despre Cioran, Eugen Ionescu, Vințilă Horia, Matilda Ghica...

„Jurnalul” reia, ca și publicistica, una din ideile dragi lui Eliade (modul de a trăi, de a înțelege exilul românilor) și nu conține să propună ca model nu pe tânguitorul Ovidiu din „Tristele” și „Ponticele”, ci pe

Dante care scrie departe de Florența „Comedia” devenită apoi, poate și datorită dorului și instrăinării de cetatea sa, absorbită în adâncimea ei, „Divina”. Eliade pledează iarși și iarși pentru salvarea românilor de „terorea istoriei” prin creație în cultură, cale și mai evidentă, obligatorie parcă pentru cei din exil, repetată și pentru sine.

Deși și în general anecdoticul, „Jurnalul” reflectă întâlnirile semnificative ale cărurarului la diferite vârste cu mari spirite ale secolului nostru (Jung, Papini, Dumézil, etc.) ca și cu locuri sau civilizații: pagini splendide „prind” atmosfera portugheză cu persistentul „parfum” arab, altele vorbesc despre Mexic, altele despre mentalitatea americanului de azi. Pe cât de receptiv se arată Eliade în fața noului lumii, pe atât de consecvent, aproape inflexibil, când e vorba de evoluția prozei, mai ales a speciei sale regale, romanul. Se poate aproxima din însemnări o „poetică a romanului”, dominată de câteva idei: reînnoirea la primatul narațiunii, (termenul eliadesc e „romanul-roman”), persistența modelului Balzac, preferința pentru romanul de creație care îngăduie cel mai bine camuflarea sacralului în profan, însoțite de refuzul nedismulată al noului roman francez sau al modelii care se cheamă James Joyce, Samuel Beckett sau Michel Butor.

Eliade spune „câte ceva” și despre propriile narațiuni: ideea inițială a unei povestiri, începutul scrierii, refacerea romanului. Asemenea amănunte de istorie literară sunt concurate ca interes de interpretări ale sensului unor povestiri, ale mesajului ce îl poartă unele personaje din „În curte la Dionis” sau „Noaptea de Sânziene”. Se conturează astfel o „critică eliadescă” a operei lui Eliade, interesantă din multe puncte de vedere.

Puține jurnale provoacă atât curiozitatea cititorului: poate al lui Julien Green, al Virginiei Woolf; în literatura română, are drept corespondent pe Titu Măiorescu, prin același efort al automodelării, prin continua scrutare a propriei evoluții. „Jurnalul” lui Eliade însă păstrează netulburat echilibrul subtil între „spectacolul trăirii” oferit celorlalți și mărturia de intimitate a ființei profunde.

Elisabeta LASCONI

Cosmicizarea haosului

Magda Câmeci
HAOSMOS
Ed. Cartea Românească
București, 1992

Meditativă, într-un mod obsesional, în primele două volume: *Hipermateria* (1989) și *O tăcere asurzitoare* (1985), semnată Magdalena Ghica, poezia Magdei Câmeci e, în cel de al treilea, senzuală cumva, la modul abstract, discursiv în tonalitate intimă. Generată, în volumele anterioare, de atracția spre „concept” („Dați-mi conceptele înapoi!”), spre imaterialitate, de năzuința la unitatea preexistențială, la vărsarea în „lumina dintâi”, din prima zi facerii, ea exprimă în acesta, în ultimul, dimpotrivă, sete de totalitate materială, o dorință

ardentă de a absorbi în carne întreg existentul terestru și nu doar terestru, de a mistui totul în simțuri: „Prin trup să aspir lumea întreagă (...) / Numai lumea întreagă m-ar mulțumi. / Prin trup s-o sorb. Să fiu lumea. / Ea e ultimul drag, cel mai tare, final / care m-ar satisfac; m-ar sătura // și nici asta.” (*Prin trup*). Năzuința nu-i alta, în ultimă analiză, decât tot ce din poemele precedentelor cărți; e aceeași năzuință la ruperea oricăror limite, la totala dezmarginire.

Modul poetic rămâne creația interiorizată, monologul interior patetic, dar aici, în *Haosmos*, el corespunde și dimensional (în sens material) tendinței de dezamăgire pe care o comunică. Versul e de amploare

William Hogarth

whitmaniană: strict vorbind, nu mai este vers, ci proză lirică unduind în talazuri, fără punctuație, cu intermitente spații albe, ce sugerează mici pauze în fluxul stărilor de conștiință. Anumite perioade ale discursului fluvial (mai mult decât fluvial, de fapt, aproape oceanic) par a comunica un elan de generozitate umanistă, o vijelie de suflu umanitar: (...) m-am recunoscut fără limită fără vârstă în fetițe și / bătrâne străine în soldați și în micile funcționare în / mulțimea care se revărsa ca o lavă electrică pe străzi / la ora amiezii / numai un singur trup vast pulsul cu o singură miriadă / Fără o revărsare strălucitoare fremtând expansivă în spațiu o singură inimă nesfârșit palpitând (...) (*O mare de flăcări*). Alte secvențe însă, mai cu seamă din ciclul *Înmormântare în cosmos*, integrează omenscul într-o viziune a misturii cosmice într-un soare primordial: „Soarele se apropia uriaș venea ca o gură enormă de / flăcări soarele era peste tot nava devenise incandescentă / soarele curgea înăuntrul nostru se vărsa într-o mare / ne topea, ne evaporă eram soare // soarele îl cuprindea pe soare în soare / mistuire de aur eram soare incandescent întuneric / sori mici într-un soare mai mare într-un soare mai mare / hău orbitor soare hău orbitor soare soare / soare soare soare soare soare”. Iată, în expresie nouă, aceeași obsesie a întoarcerii la încrețea în *Hipermateria* și *O tăcere asurzitoare*! Nu această haotizare a cosmosului este însă idealul poetei. E doar un moment al visatei devenirii universale. Poemul ce preia titlul și rezumă sensul volumului propune o viziune a recosmicizării haosului: „În cele din urmă / dezordinea atinge deslășăirea / limbile toate se dizolvă în muzica vântului / în cele din urmă dintre evoluții vârtejuri / lumea brusc se oprește într-o imagine (...)” (*Haosmos*).

A dimensiunea viziunii la scară cosmică este, desigur - dacă spectacolul se realizează în climatul lirismului autentic - o performanță poetică deosebită. Una, însă, ce implică inevitabil, prin reluări prea mult repetate, riscul monotonei, al banalizării.

Dionisie MINEA

Anatomia exilului

Titu Popescu
UN AN CÂT O SPERANȚĂ.
Romanul unui azilant

Editura Carmetele Observator-
München-Editura Transpres
Sibiu, 1992

Ne-a parvenit, e drept, târziu cartea unui confrate stabilit în Apus. E vorba de criticul și istoricul literar Titu Popescu, redactor la revista *Transilvania* din Sibiu și autor al unor cărți cunoscute. În 1987, el face o călătorie turistică în R.F.G., de unde nu se mai întoarce, scârbit și sufocat de marasmul vieții cotidiene pe care era obligat s-o trăiască în România. Și-a lăsat în țară soția și fiica, Diana, casa, biblioteca și tot ceea ce a acumulat într-o viață de om. În ciuda faptului că nu știa

germana și totul era nesigur, a preferat să încerce o viață nouă decât să soarbă zilnic umilțina din țară; refuzând, așa cum o spune el însuși, să devină un slujitor al „rutinei propagandistice” și al colaborării cu „factorii de răspundere”.

La München, unde rămâne grație ajutorului unor prieteni, îl așteaptă experiența nouă și necunoscută a azilantului. Fără casă, fără bani, fără posibilități de întreținere decât ceea ce i se dă lunar, el trebuie să se adapteze nouii lumi. Nu-i e deloc ușor, pentru că lumea nouă își are regulile ei pe care trebuie să le respecte. Iată-l, așadar, condamnat la singurătate. Notele sale zilnice nu sunt altceva decât strigăte de deznădejde și iluzia că prin scris poate scăpa de durul de casă și de ai săi: „Sunt momente când decompunerea gândurilor prin scris devine o imposibilitate, din cauza chiar a forței cu care acestea se învâlmășesc. „Eliberarea” este, în aceste momente, însăși dovada încercării centripete a ceea ce încerc să gândesc. Scriul devine o suferință și o nouă sursă de neliniște.”

Integrarea în mediul românesc din exil este o alternativă care îl ajută să suporte mai ușor acomodarea. Munca zilnică, întâlnirile cu prietenii și cu familiile care-i stau alături, scrisorile, convorbirile telefonice, gândurile, meditațiile alcătuiesc până la urmă substanța unor notații de jurnal prin intermediul cărora pătrundem în intimitatea omului și scriitorului. Prin jurnalul său, literatura exilului românesc se-a mai îmbogățit cu un scriitor din exil.

Mircea POPA

Două ediții „liliput”

Editura „Veritas” din Târgu-Mureș (patron: Mariana Ploieșteanu) a surprins prin precupețarea de a reedita edițiile princeps ale marilor noștri poeți, ca și documente de mare importanță ale istoriei noastre naționale. În 1992 editura a

republicat: ediția princeps facsimilată a *POEZIILOR* lui Mihai Eminescu (Editura Librărie Socec et Comp., București 1884) iar recent ediția a doua din 1907 a *POEZIILOR* lui Octavian Goga. Ambele sunt în format mic și au fost realizate tehnic de către Tipografia din Târgu-Mureș. O reproducere a ediției princeps eminesciene a mai realizat dl Petru Creția la Editura Academiei în 1989, cu prelejul centenarului morții Poetului, însoțind volumul cu o întinsă *Notă asupra ediției* în care se făceau o seamă de „corecțiuni și amendări” la ediția Măiorescu din 1884. Dna Ploieșteanu nu întreprinde nimic în plus, considerând probabile că lucrurile sunt deja cunoscute de către cei direct interesați. Dsa aduce doar un „cuvânt de început” semnat de dl Cornel Moraru și un „gând al editorului”, ambele calde și de bun-simț. În afara textului se reproduce chipul cunoscut al Poetului din perioada vieneză, fotografia bisericii de lemn din Târgu-Mureș (cu însemnarea: „În drum spre Blajul redeșteptării naționale, în mai 1866, Poetul este adăpostit în pridvorul bisericii de lemn din Târgu-Mureș”) și două poeme: *La steaua* și *Dintre sute de catarge*. Se reproduc de asemenea coperta ediției princeps, la dimensiuni reduse, cu ilustrația și textul aurite pe fond albastru-închis.

Pentru reeditarea *POEZIILOR* lui Octavian Goga nu se ia ediția din 1905, ci a doua ediție, din 1907, care o reproduce pe prima. Aceasta apăruse la București și avea o literă mai frumoasă. Ediția e tot liliputană, are și ea gândurile dlui Cornel Moraru și ale editoarei și cele patru pagini în afara textului cu chipul lui Goga (și semnătura) și trei poeme: *An fost...*, *Biserica din Albac* și *Poveste veche*. Coperta are tot text aurit, dar pe tiraje în vreo cinci culori.

Gestul editorial al dnei Ploieșteanu este excepțional. Edițiile princeps ale marilor autori au importanță maximă nu numai pentru cunoașterea profundă a acestora, dar și pentru cunoașterea gustului epocii, a opțiunilor culturale, a tehnicii tipografice, a artei grafice. Cum edițiile princeps au devenit rarități bibliofice, mai ales când e vorba de autori din veacul trecut sau chiar de la începutul veacului nostru, reproducerea lor e nu numai un excepțional act de istorie literară, ci și unul de mare importanță culturală. Aducându-i tânăruului de azi (elev, student) pe masă ediția *de atunci* a lui Eminescu, se întreprinde nu numai un gest de informare istorico-literară, ci și unul de educație, de rafinament, de cultură. În plus, este pus în lumină și rafinamentul gustului de azi. Cele două cărți sunt frumoase ca obiecte. Se cer purtate la suflet precum cărțile de rugăciuni. Lucrătorii tipografi s-au întrecut pe ei în grija de a produce o carte „frumoasă”.

Dacă editoarea va continua, cum ne-a încredințat, și cu reeditarea edițiilor princeps ale lui Coșbuc, Blaga, Bacovia, Barbu ș.a., ne-am putea trezi la un moment dat cu o „bibliotecă VERITAS” a capodoperelor în bibliotecile noastre. Și nu este puțin lucru, mai ales în condițiile noastre materiale de astăzi.

Serafim DIUCU

Întâmplarea a făcut ca în dicționarul limbii române să figureze la litera (r) o seamă de cuvinte care au sensul de *nesupunere, insurgență, schimbare, stare conflictuală* etc. Dintre acestea notăm cuvinte de origine diferită ca: *răsmeriță, răscoală, răzvrătire, rebeliune, revoluție, război* etc. În acest corpus lexical găsim elemente comune, dar și sensuri diferite care nu trebuie eludate. Ceea ce ne interesează, în momentul de față, duce spre semnificațiile conceptului de revoluție, ca și spre opiniile și justificările pe care le-a generat pe parcursul timpului. Ne-am obișnuit astfel să vorbim de revoluții sociale, economice, politice, naționale, continentale, științifice, astronomice, industriale, filosofice, literare, morale etc. Cele mai multe din tipurile de revoluții pe care le-am semnalat se produc sincron sau la mici distanțe unele față de altele, se bazează pe violență, în numele majorității sau al minorității, năzuiesc spre schimbări rapide și multiple, urmate, apoi de etape de restaurare parțială pe diferite planuri. În cărțile de istorie întâlnim referințe la revoluțiile burgheze și revoluțiile socialiste, revoluțiile de eliberare națională și revoluțiile pașnice de tip parlamentar (vezi Glorioasa revoluție, Anglia 1688).

Modele ale revoluției pe marginea cărora au apărut cele mai frecvente discuții sunt cea americană, franceză, engleză și cea socialistă din Rusia.

Dacă răscoalele, răsmerițele, loviturile de palat au o istorie extrem de îndelungată, ideea de revoluție a apărut târziu în gândirea socio-politică europeană, abia pe parcursul secolului al XVIII-lea. Ea era asociată cu aceea de progres, evoluție, schimbare. Altfel nici nu ar fi fost concepută, decât în contextul acestei mentalități noi. Revoluția apare ca un act de nesupunere față de autoritatea supremă, ea era menită să instaureze o ordine nouă, bazată pe respectul legii și al persoanelor.

Este adevărat că iluminiștii francezi vorbeau la început de revoluție cu o anumită ezitare, numind-o fie *împotrivire, nesupunere, rupere a pactului social* bazat pe legile naturii etc. Oricum, de la H. Grotius, Mably, Turgot, Voltaire, Rousseau, Herder, indiferent cum va fi numită, revoluția este justificată ca o reacție față de abuzuri, călcarea legilor, mizerie, împotrivire față de hotărâri eronate, climatul epocii fiind prielnic unei gândiri liberale, care a pregătit spiritele într-o mentalitate nouă în cea mai mare parte a Europei.

Se știe că nu starea de precaritate economică a constituit factorul fundamental care a dus la declanșarea revoluției franceze din 1789. Cauzele ei au fost mult mai complexe și istoricii nu par să le fi elucidat pe toate nici până în zilele noastre. Inaugurând o amplă dezbateră pe acest plan, cercetătorul francez Jean Tulard a formulat o suită de întrebări, care nu capătă un sens deplin decât în

lumina marilor convulsii sociale ce au avut loc în sud-estul Europei în ultimii ani. Așadar: „Revoluții sau revoluție? Revoluție franceză sau Revoluție Atlantică? Complot masonic sau elan popular împotriva celor privilegiați? Acțiune concertată sau derapare

acestea s-au adăugat noi sloganuri despre poporul suveran, națiunile libere, instaurarea noului în societate, ruptura cu trecutul, toate acestea prelungindu-se în viața imaginară a oamenilor, datorită presei și cărților publicate, până spre sfârșitul secolului

Romul MUNTEANU

Reflecții despre revoluție

succesivă? Revoluția nu a încetat să pună întrebări. Trebuie acuzată de genocid sau creditată pentru eliberarea popoarelor din Europa?

Dincolo de o logică aproape invizibilă a unor mișcări revoluționare există și aspecte care au revenit în mod obsesant în contextul unor revoluții din epoci diferite. Ele se referă la cauzele mișcării revoluționare, relațiile dintre majoritate și minoritate, modul de justificare a unor acte de teroare, dezechilibrul psihic al unei părți a populației traumatizate, maniera de stabilire a unor adevăruri în funcție de grupurile care pierd și cele care câștigă.

În general, revoluțiile pornesc de la anumite realități socio-economice pe care s-au grefat iluzii și speranțe, utopii despre fericirea oamenilor și cuvinte

al XIX-lea.

Într-un eseu despre *Amurgul revoluțiilor*, Ortega Y Gasset ne atrage atenția că „Pentru a defini o epocă nu este suficient ceea ce s-a realizat în acel timp, dar este obligatoriu să știm ce nu s-a întâmplat, adică ce a fost imposibil de realizat”. Or, dacă ne referim la revoluțiile burgheze, cum a fost și cea din Franța (1789), observăm că burghezia a ieșit cea mai avantajată din acest proces, țărâniea a câștigat drepturi puține, iar muncitorimea aproape nimic. Tradiția integrează libertățile câștigate, fără a modifica radical vechile structuri, iar minusurile sunt proiectate în alte domenii imaginare, în alte utopii ale viitorului.

De aceea, după fiecare revoluție

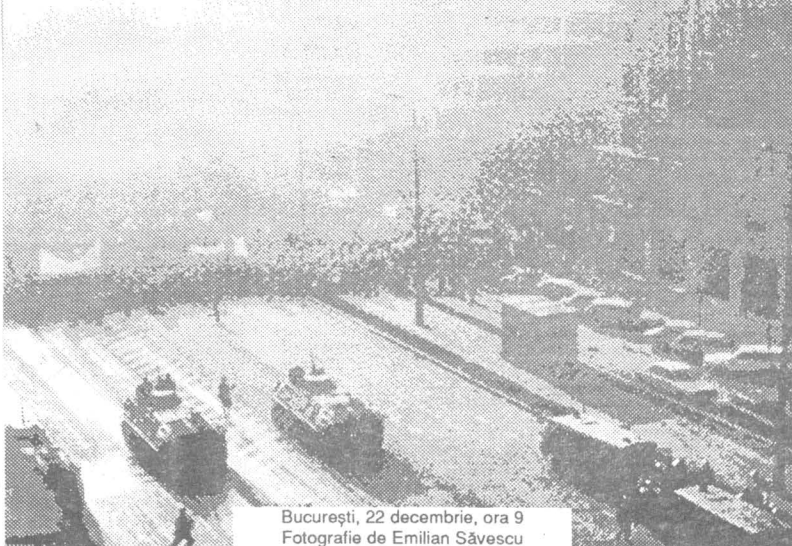
adus *proletarul*, insul expropriat în existență; țărâniea devine și ea un aliat în proiectele noilor revoluții, mai ales în țările din sud-estul Europei, unde civilizația de tip agricol rămâne dominantă. Mișcărilor culturale și politice de tip narodnicist și poporanist sunt grefate pe mediile țărănești, fapt în care marxiștii vedeau o lipsă fundamentală a acestui mod de gândire. În accepțiunea lui Marx, revoluțiile sunt grefate pe mediile țărănești, fapt în care marxiștii vedeau o lipsă fundamentală a acestui mod de gândire. În accepțiunea lui Marx, revoluțiile sunt grefate pe mediile țărănești, fapt în care marxiștii vedeau o lipsă fundamentală a acestui mod de gândire.

Idea de *popor suveran* se stabilește pe alte planuri decât în marile utopii burgheze. Poporul suveran este format în aceste utopii noi din proletariat, aliat cu țărâniea și intelectualitatea revoluționară.

Celelalte categorii sociale erau supuse tehnicii nimicitoare a urii de clasă, fiind depozitate total de libertăți, transformate într-un nou proletariat fără drepturi. În numele noului umanism, al realizării omului nou, într-o societate în care exploatarea era, chipurile, anulată, revoluțiile totalitare de factură comunistă și-au întemeiat puterea pe frică, violență, supunere, tăcere sau vorbire dirijată, teroare și manipulare prin toate mijloacele de comunicare.

Teoria leninistă a verigii celei mai slabe s-a soldat cu instaurarea socialismului totalitar în URSS, previziunile lui Marx fiind anulate. Așa s-a impus modelul socialist într-o țară săracă, iar exportul continuu de revoluție a însemnat impunerea acestui model al sărăciei generale în toate țările unde s-a instalat noul sistem, cu forța sau prin liberă consimțire a unor grupuri minoritare, a căror superioritate se întemeia pe teroare, frică, reprimare violentă, supraveghere generală și anularea tuturor libertăților individuale. Etatzarea marilor și micilor întreprinderi, colectivizarea agriculturii, naționalizarea locuințelor au reprezentat cele mai perverse forme de-a nu-i lăsa individului nici un spațiu de independență individuală.

„Poporul proprietar” devenit pe această cale un popor de felahi moderni. În numele dictaturii proletariatului s-a instaurat la putere o armată de instrumente ale puterii, gata să domine prin orice mijloc o majoritate mută. În aceste imense universuri concentraționare, singurele spații de repliere liberă erau închisoarea, lagărul și spitalele de nebuni. Cele mai mari acte de genocid au avut loc în țările socialiste din Europa, ca și în alte continente. Porțiunile lor au fost diferite și în funcție de gradul de civilizație al unor popoare pe care s-a grefat sistemul socialist, dar și de alți factori care trimit spre psihologia marilor colectivități umane și fizionomia morală a dictatorilor. În cartea sa, *Les imaginaires sociaux* (Payot, 1984), Branislav Baczo culege informații din diferite documente, ca și cifre despre victimele terorii staliniste. Ele, sunt, desigur, incerte, fiind că

București, 22 decembrie, ora 9
Fotografie de Emilian Săvescu

mitice și simboluri, menite să stârmească interesul populației.

În secolul al XVIII-lea au funcționat utopiile despre legislația ideală, destinate să stabilească relații echitabile între indivizi și sistemul de legi. La

urmează perioade de deziluzii, accese de misticism, acte de defulare în diverse spații ale realului sau ale imaginarului. Odată cu apariția industriei moderne de la sfârșitul secolului al XIX-lea pe prim plan este

Continuare în pagina 6

Reflecții despre revoluție

Urmare din pagina 5

autorul n-a avut acces la arhivele poliției sau ale partidului. Reținem doar câteva, ce ni se par mai elocvente. Între anii 1936-1938, în URSS se pare că au fost 8.000.000 de arestați. Între 800.000 de persoane și 1.000.000, au fost executate. Spre sfârșitul anului 1938 se apreciază că ar fi existat 8.000.000 de deținuți în închisorile și lagărele de concentrare. Numărul deceselor din lagărele de concentrare din 1937-1939 este estimat la 2.000.000 de persoane.

Când vor deveni publice și

statisticile victimelor din alte țări, omenirea va afla cum o mare parte a popoarelor de pe diferite continente a trăit într-un coșmar greu de imaginat la apropierea sfârșitului de mileniu.

Civilizația militară din „bastionul păcii”, din patria socialismului a devenit atât de puternică, încât numai o nouă conjunctură și un alt mod de gândire puteau facilita ieșirea acestor popoare dintr-un imens univers concentraționar.

Și când momentul favorabil a venit, popoarele din sud-estul Europei au făcut alte revoluții, menite să permită accesul spre libertate și independență. Este firesc ca la acest proces să participe oameni noi și vechi, este normal să apară altă ruptură în raport cu un anumit trecut, pentru a se refăce tradițiile cu alte rele, capabile să permită recordarea cu noile canale destinate ale viitorului.

În esul său *Despre revoluții*, scriitorul englez A. Huxley,

autorul elocventei utopii negre *Superba lume nouă*, își făcuse totuși iluzii despre aceasta: „Paradisul socialist este o lume în care toți împart în mod egal și în care statul garantează fiecărui om că burta va fi

umplută”. Dar n-a fost nici atât. În țările bogate, ca și în cele mai puțin prospere, socialismul nu a dus decât la sărăcie, fericirea oamenilor fiind mereu

proiectată într-un viitor îndepărtat. Sistemul socialist s-a dovedit a fi peste tot un eșec, construit pe premise utopice aberante.

De aceea, proiecția lumii viitoare va trebui să se

miraculoase.

Este însă limpede că numai o imensă colaborare mondială între popoare ne va scoate din acest uriaș impas. Calea spre o *Europă unită*, spre o *Confederație europeană*, imaginată de atâția gânditori utopici din trecut, nu se poate construi printr-o sarcărie generatoare de noi conflicte, ci prin găsierea unor soluții capabile să asigure acestor popoare victimizate un alt mod de viață, la care să contribuie cu toții.

Să nu uităm că prosperitatea nu se asigură prin negație, revoltă sterilă, ci prin afirmația generatoare de fapte utile. Riscul de-a reprezenta noi înșine alte valuri de barbari, gata să invadeze Europa care prosperă, nu este numai o mare rușine, dar și o stare de apropiată iminență, ce trebuie evitată prin sprijinul acordat unor popoare sărăcite în mod artificial de o jumătate de secol.

Ortega y GASSET

Amurgul revoluțiilor

„Sămbăta este făcută din cauza omului, nu omul din cauza sămbetei”.

Sfântul Marcu, 2-27.

Pentru a defini o epocă nu este suficient să știm ce s-a realizat în acel timp; este obligatoriu, mai ales, să știm ceea ce nu s-a întâmplat, ceea ce a fost imposibil de realizat. Acest lucru poate să pară ciudat; dar aceasta este premisa gândirii noastre. A defini înseamnă a exclude și a nega. Cu cât este mai real ceea ce definim, cu atât va trebui să operăm mai multe excluderi și negații. De aceea, cea mai profundă definiție a lui Dumnezeu, suprema realitate, este cea pe care o dădea indianul Yaynavalkia: *Na iti, na iti*: „Nimic din aceasta, nimic din aceasta”. Nietzsche observă cu subtilitate că ne influențează mai mult lucrurile ce nu ni se întâmplă decât ceea ce ni se întâmplă. Și, după ritualul egiptean al morții, când dublul părăsește cadavrul și trebuie să găsească marea justificare pentru sine însuși în fața judecătorilor de dincolo de moarte, își face confesiunea pe dos, adică enumeră păcatele pe care nu le-a comis. La fel, afirmând că o cunoștință de-a noastră este o persoană excelentă, ce altceva putem spune decât că nu va fura, nu va omorî și dacă ar jindui la femeia aproapelei, acest lucru nu ar fi dat pe față?

Această trăsătură pozitivă, care pune în lumină negația, nu este, fără îndoială, o simplă cerință impusă de formația intelectualului nostru. Cel puțin în cazul ființelor vii, conceptului nostru negativ îi corespunde o forță reală de negație.

... O epocă este un repertoriu de tendințe pozitive și negative, un sistem de înțelepciune și clarviziuni, ce stau alături de

stângăcii și opacitate. Aceasta înseamnă a vrea anumite lucruri, dar și a le nega hotărât pe altele. La începutul unei epoci noi, primul semn pe care-l observăm este prezența magică a acestor porniri negative care încep să elimine fauna și flora epocii anterioare, așa cum toamna își anunță sosirea prin fuga rândunecelor și căderea frunzelor.

Urmând o obișnuință banală, numeam revoluție orice mișcare colectivă în care se folosește violența împotriva Puterii stabilite. Dar istoria nu poate să se mulțumească cu noțiuni atât de confuze. Ea are nevoie de instrumente mai riguroase, concepte mai pătrunzătoare pentru a se orienta în jungla evenimentelor umanității. Nu orice violență împotriva Puterii publice este o revoluție; de exemplu, atunci când o parte a societății se ridică împotriva guvernanților și-i înlocuiește prin forță cu alții nu este o revoluție.

Convulsiile popoarelor americane sunt aproape todeauna de acest fel.

Lucrul cel mai puțin important în adevăratele revoluții este violența. Deși este puțin probabil, se poate închipui o revoluție curată, fără o picătură de sânge. Revoluția nu este baricada, ci o stare de spirit. Această stare de spirit nu se produce oricând; ca și fructele, revoluțiile au anotimpul lor. Este curios de remarcă că în toate ciclurile istorice suficient cunoscute - lumea greacă, romană, europeană - se ajunge la un punct în care începe nu o revoluție, ci o întreagă eră de revoluții, care durează două-trei secole și sfârșește prin a se stinge definitiv...

Între-adevăr, toate revoluțiile, dacă sunt autentice, presupun o dispoziție specială, de

neconfundat, a spiritelor, a minților. Pentru a înțelege mai bine ar trebui să aruncăm o privire asupra dezvoltării marilor organisme istorice care și-au încheiat un ciclu complet. Atunci se observă că în fiecare din aceste mari colectivități omul a trecut prin trei situații spirituale distincte sau, altfel spus, că viața sa psihică s-a grefat în mod succesiv pe trei centre diferite (1).

De la o stare de spirit tradițională se trece la o stare de spirit raționalist, și apoi la o stare de misticism. Sunt, ca să spunem așa, trei forme diferite de funcționare a aparatului mental al omului.

De-a lungul secolelor în care se formează și organizează un mare corp istoric - Grecia, Roma, Europa noastră - ne întrebăm ce regim guvernează spiritul membrilor săi? Faptele ne răspund în modul cel mai surprinzător. Când un popor este tânăr și în formare, atunci trecutul are cea mai mare influență pozitivă. La prima vedere ar părea mai firesc contrariul: un popor vechi, cu un trecut îndelung, să fie cel mai supus poverii acestuia. Și, totuși, nu se întâmplă așa. Asupra națiunii vechi, trecutul nu are nici cea mai mică influență; în schimb, în colectivitatea incipientă totul se face în funcție de trecut. Și nu de un trecut recent ci de unul atât de îndepărtat, de vag și de neclar la orizont, încât nimeni nu a văzut sau nu își amintește începutul. Deci: imemorial (2).

Este curios să studiezi această psihologie dominată de ancestral la popoarele care, pentru un motiv sau altul de perturbare a evoluției istorice, au rămas pentru todeauna blocate în acest stadiu infantil. Unul dintre popoarele cele mai primitive este cel al indigenilor australieni. Dacă cercetăm cum funcționează activitatea lor intelectuală, descoperim următoarele: în fața unei probleme oarecare, un fenomen al naturii, de exemplu, australianul nu caută o explicație

care să-i satisfacă rațiunea. Pentru el, a-și explica un fapt, să zicem existența a trei pietre în picioare pe un câmp înseamnă a-și aduce aminte de o narațiune mitologică pe care a auzit-o în copilărie, după care în „vechime”, sau cum spun negrii australieni în *alcheringa*, trei oameni care erau canguri s-au transformat în acele pietre. Această explicație le satisface mintea, tocmai pentru că nu este un motiv sau un raționament verificabil. Forța dovezii constă în aceea că inteligența individuală a creat-o ea însăși, fie în mod original, fie refăcând raționamentul și observațiile care o compun. Forța argumentului se naște din convingerea pe care o provoacă în individ. Ei bine, australianul nu simte ceea ce noi numim individualitate, iar în cazul în care o simte, este în măsura și în felul în care un copil rămâne singur, părăsit de grupul familial. Numai ca singurătate, ca sfârșire își percepe primitivul

Praga, 1989

persoana. Ceea ce ține de individual și se bazează pe individualitate îi produce teroare și este sinonim pentru el cu slăbiciune și insuficiență. Ceea ce este sigur și ferm se găsește în colectivitate, a cărei existență este anterioară fiecărui individ, pe care acesta o găsește deja

formată când se trezește la viață. Cum acest lucru s-a întâmplat și bătrânilor tribului, colectivitatea apare ca ceva de origine imemorială. Ea este aceea care gândește pentru fiecare în parte, cu teazaurul de mituri și legende transmise prin tradiție; tot ea creează juridicul, socialul, riturile, dansurile, gesturile. Australianul crede în explicația mitologică tocmai pentru că nu a inventat-o el, tocmai pentru că nu are un bun simț rațional. Reacția intelectului său în fața evenimentelor vieții nu constă în a gândi spontan și individual, ci în a repeta o formulă preexistentă, moștenită. A gândi, a iubi, a simți este pentru acești oameni a circula pe drumuri bătute, a repeta în ei înșiși un repertoriu înrădăcinat de atitudini. Spontanul în acest mod de a fi este supunerea ferventă și adaptare la ceea ce a moștenit, la tradiție, înăuntrul căreia trăiește adâncit individul pentru a-și reprezenta o realitate de nezdruccinat.

Aceasta este starea de spirit tradiționalistă care a acționat în Evul nostru Mediu și a condus istoria greacă până în sec. al VII-lea, cea romană până în sec. III î.e.n. Comunitățile acestor epoci este, firește, mult mai bogat, mai complex și mai delicat decât sufletul

sălbaticului; dar tipul mecanismului psihic, modul său de funcționare este același. Totdeauna individul se adaptează în reacțiile sale la un repertoriu colectiv care este primit prin transmisie de la un trecut sfânt. Omul medieval, pentru a hotărî o acțiune, se orientează după ce-au făcut „părinții”. Situația este identică în acest caz cu cea care guvernează sufletul copilului. Și copilul crede mai mult în ceea ce-a primit de la părinții săi decât în judecata proprie. Când se povestește ceva în fața copiilor, aceștia obișnuiesc să adreseze o privire interogativă către părinți pentru a ști dacă trebuie sau nu să creadă ceea ce aud, dacă „este de-adevărat” sau „minciună”. Sufletul copilului nu gravitează nici el în jurul centrului său individual, ci în jurul celor ce l-au născut, precum sufletul medieval în jurul „obiectivelor părinților”. În nici o jurisprudență nu are atâta importanță dreptul din moștrămoși, obișnuința memorială, ca în acestea de formație și integrare istorică. Simplul statut de vechime devine titlu de drept. Nu dreptatea, nu echitatea, este fundamental juridic, ci faptul irațional - vreau să spun material

- al vechimii. Din punct de vedere politic, sufletul tradiționalist va trăi acomodându-se respectuos la ceea ce a fost constituit. Ceea ce este constituit, și din chiar acest motiv, are un prestigiu invulnerabil; este ceea ce găsim la naștere, ceea ce au făcut părinții noștri. Când o necesitate nouă se prezintă, nimănui nu-i trece prin minte să reformeze structura a ceea ce este deja constituit; noul fapt încapă, este găzduit în blocul imemorial al tradiției. În epocile dominate de spiritul tradiționalist se organizează națiunile. Din acest motiv sunt urmate de o perioadă de împlinire, într-un fel momentul de culminare istorică. Organismul național a ajuns la o dezvoltare perfectă: se bucură de toate instrumentele sale și a înmagazinat un vast tezaur de energii, un potențial înalt. Vine momentul să înceapă să-l cheltuiască și de aceea ni se par etapele cele mai salutare și mai strălucitoare. Percepem mai bine sănătatea aproapelui atunci când acesta o revărsă în afară, în acțiuni debordante, adică atunci când începe să o piardă cheltuindu-o. Sunt secolele mărețe de dilatare vitală. Națiunea nu se mai mulțumește cu existența

interioară și începe o epocă de expansiune. Cu ea coincid primele simptome clare ale unei noi stări de spirit. Mecanică tradiționalistă a sufletului va fi schimbată cu alta opusă: cea raționalistă.

Berlin 1989

mai mici, ne-am apropiat mai mult de aria istorică și aceste trei compartimente s-ar împărți în multe altele. Conceptele care coincid cu realitatea, când o privești de la o anumită distanță,

trebuie să fie înlocuite cu altele când distanța se micșorează; dacă aceasta crește, procesul este invers. Gândirea este condusă de o lege a perspectivei, ca și văzul.

(2) Mai există o formă de influență a trecutului asupra personalității noastre, care este opusă celeia și are un caracter negativ. Omul care ajunge la maturitate deplină și a lăsat în urmă o mare parte din viața sa se găsește în fața faptului împlinit, și anume în fața unui număr imens de încercări și experiențe. De aici rezultă că-i este din ce în ce mai greu să găsească moduri noi, fără eșecuri, de a crede - de exemplu, în dragoste, în afaceri. Trecutul său de experiență îi limitează în mod exagerat speranțele. Va fi foarte dificil ca întămpinând o situație să nu-și aducă aminte de altele asemănătoare și ca trecutul să nu-i strige întruna „Atenție, Pablo!”. Această influență a trecutului este, după cum se vede, negativă. Istoria unui popor este cu mult mai puternic subordonată acestui trecut decât individul. Poate să fie, de exemplu, un popor democrat cu iluzia inocentă cu care era acum un secol sau să fie absolutist cu liniștea cu care era în 1650?

Traducere de Michaela GIURA

Lothar SPÄTH

Visul Europei

Cartea cunoscutului om politic german Lothar Späth despre 1992 - Visul Europei, 1989, face parte din cele mai grandioase proiecte despre unificarea continentului nostru. Vis al gânditorilor utopici din veacul al XVIII-lea și al unor scriitori romantici, reverie a unor români din generația de la 1848, acest proiect este astăzi puternic amenințat de luptele etnice din diferite țări.

Romul MUNTEANU

Pe manșeta ziarelor din această dimineață era tipărită cu litere de-o șchioapă un simplu număr: 2000! Aceste patru cifre trebuiau să impresioneze până în ultima fibră și pe cel mai neîncrezător cititor: 1 Ianuarie, anul 2000, o sâmbătă, sosise. Cu această zi omenirea deschidea o nouă pagină în cartea istoriei universale: al treilea mileniu după nașterea lui Kristus începuse!

Câte nu s-au lămurit în ultimele luni! Câte presupuneri, analize, speculații! Politicienii, astrologii se luaseră la întrecere să îndrepte privirile omenirii cât mai exact posibil spre viitor. Nu exista pe atunci istoric recunoscut care să nu facă un bilanț al secolului trecut. Nu exista publicist de seamă care să nu ridice una din întrebările fără răspuns ale celor 6 miliarde de locuitori ai planetei. Prin sateliți se transmiteau în toate căminele urările oficiale de Anul Nou, iar pe ecrane uriașe, gen panouri, din orice oraș, apăreau în imagini desăvârșite reprezentanții Marilor Puteri: Președintele Americii, Secretarul General al Uniunii Sovietice, Președintele Comunității nipono-sud-asiatice, Președintele Statelor Unite ale Europei.

Președintele Statelor Unite ale Europei? Nu, dar în această clipă trebuia să fie ales! Nici în ultima zi din secolul trecut șeful guvernului din Luxemburg nu ajunsesse președintele desemnat, deși toată lumea știa că el o să îmbrace, în pragul proaspătului mileniu, haina noii sale funcții. Dar tocmai în această seară de Anul Nou s-a depus jurământul solemn pentru primul șef de stat al Uniunii Europene și tot acum a avut loc deșina de constituire a Parlamentului Europei cu sediul la Strasbourg.

Un adevărat eveniment istoric. O zi plină de sărbătoare. Mii și mii de oameni au vegheat întreaga noapte pe locul de la „Orangerie”, în parcul

plachete ca o inimă, abjibilduri pentru automobile, tricouri cu semnul victoriei „Statelor Unite ale Europei” - toate erau de vânzare, treceau dintr-o mână în alta. Mulțimea de oameni se frământa zgometos și suporta frigul iernii; tinerii pluteau senini peste întreaga vânzoleală și se mândreau în T-Short-uri cu mânecă scurtă, pe când încă termometrele își ascundeau pudic mercurul sub zero grade.

Uitate păreau de mulți ani discuțiile despre înfișurarea și importanța viitoare Uniunii Europene, despre traducerea în viață a politicii externe și de securitate unională, cât și termenele de trecere și de acomodare, problemele de amplasare, deciziile față de cadre și și... De multe ori Societatea Europeană, „modelul predecesorilor” Uniunii, fusese aproape de dezbinare. Dar în definitiv nu se ajunsesse atât de departe, mereu erau găsite compromisuri, chiar și atunci când, după mule zile în șir, dezbaterile atinseseră limita acceptării fizice. De ce? Pentru că mulți credeau într-o „minune” din partea Europei!

Și minunea parcă era cuprinsă și în peisajul de acum, când soarele din iarnă lumina rece de sus peste capitala Alsaciei împodobită sărbătorește peste capitala plină de steaguri, peste mulțimea câzând ca o avalanșă până în cele mai mici fibre ale orașului, printre care își croiaiu cu greu drumul spre clădirea Parlamentului primii miniștri, conducătorii de stat, păziți de forțele de ordine.

Foaierul Casei Europene zumzăia ca un stup de albine. Nenumărate reflectoare scaldau într-o lumină strălucitoare interiorul fostului Palat european, extins mult în 1995, și camerele de luat vederi, care informau la un înalt nivel profesional despre toate evenimentele zilei, fixau cadre simbolice, discuțiile insufletele ale comandantului N.A.T.O. din Franța pentru trupele din Europa cu mareșalul U.R.S.S.

Mulți în umbră rămăneau în schimb expuzia dintr-o încăpere laterală a pionierilor operei de uniune europeană: fotografiile ale lui Aristide Briand, Gustav Stresemann, Contele Coudenhove-Kalergi, Winston Churchill, Jean Monnet, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi, Charles de Gaulle, Paul-Henri Spaak, Walter Hallstein, Jacques Delors. Gânduri în linii fine de desen, reproducând chipul lui William Penn, Saint-Pierre, Kant, Saint-Simon sau pe cel al lui Hugo aminteau rădăcinile adânci spirituale, planurile și viziunile

de demult pentru o familie a popoarelor unite pașnic. Nenumărate erau și documentele - în original sau copie - expuse în vitrinele de-a lungul pereților: acordurile de la Roma din 1957, actele Uniunii Europene din 1987, prima schiță a Constituției Parlamentului din 1993, textul final din 1998, cele 12 acte de ratificare. În plus amintiri despre eşuatele încercări pentru o politică unională din anii 50 și 60 ai secolului trecut sau amintiri despre schița ratată a Constituției Parlamentului European din 1984. Nu puteau lipsi, firește, nici explicațiile Congresului de la Haga din mai 1948, nici Memorandul celor 5000 de tineri din întreaga Europă, care, în 1950, demonstraseră în acest oraș pentru un parlament și un regim european.

Toate au rămas istorie. Chiar și drumul străbătut de Europa în 1990. Ediții speciale ale marilor cotidiane sau săptămânale - aflate la dispoziția oricărui vizitator în foaierul Parlamentului - redau cu minuțiozitate acest proces anevoios de unificare.

Chiar înainte de 1993, când a intrat în vigoare Statutul Pieței Interne Europene, nu se contase pe avertismentul că viața economică o va lua cu mult înaintea celei politice. Cele două lagăre care existau atunci se ocupau deopotrivă de aflarea unei „căi regale” de integrare politică. Unul se încredea în trecerea firească spre un progres politic prin armonizarea economică. Celălalt vedea mai degrabă în această rapidă integrare pericolul naționalizării, pretinzând astfel pași suplimentari de politică europeană.

Statele industrializate din Comunitatea Europeană - Franța, Germania, Italia, Belgia, Olanda și Luxemburg - înclinau spre această ultimă părere; ele au făcut nenumărate încercări să modifice discursurile de la Roma și competențele suplimentare ale Comunității - în primul rând în domeniul mediului, al energiei și comunicațiilor. Cu toate acestea opoziția inflexibilă a unor membri din grupul celor 12 a fost puternică.

Marea Britanie și Danemarca au refuzat din principiu pierderea suveranității. Irlanda se temea să pună în joc mentalitatea sa. Spania, Portugalia și Grecia încercau să câștige în primul rând relații economice cu statele industrializate și respingea ideea de a fi încărcate printr-o politică zonală și de infrastructură cu investiții costisitoare. „Economisti” s-au impus definitiv față de „Unioniști”.

Alfel într-o Piață Comună n-ar fi fost

atins nici măcar modestul deziderat al liberei circulații de mărfuri, cât și al persoanelor și al prestațiilor de servicii. În fața intențiilor ascunse ale ofensivei japoneze sau a Asiei de Sud-Est, care câștigase din ce în ce mai mult supremația economică în multe ramuri industriale, exista impresia că trebuie să ajungă rapid la o puternică piață europeană și numai în acest fel s-ar deschide noi dimensiuni concurenței.

Ce-i drept, în 1993 contratele, doar superficial ascunse, izbucnesc zgometos. Teama față de orientarea exclusiv economică se adevărește: Piața Internă a Europei nu se dovedește motorul integrării în continuare, ci doar un salt exploziv. În șările puternic industrializate crește șomajul, pentru că multe firme au deplasat activitățile care cereau salarii mari spre Europa de Sud, unde au fost găsite costuri de producție și sociale mult mai avantajoase.

În același timp, turismul de la sud către nord cunoaște o veritabilă expansiune, căci nu s-a putut realiza, în ciuda unor restricții severe, transferul de acțiuni sociale ca protecția șomajului și fondurile pentru educație. Tribunalul european insistase ca drepturile câștigate de muncitorii într-o țară a Comunității să se fi păstrat și la stabilirea domiciliului în statul respectiv. Așadar, statele bogate ale Comunității se consolidează serios prin impozite necruțătoare, norme de protecție socială și a consumatorilor.

Atunci când statelor Comunității din sud-est li s-a refuzat - cu excepția Italiei - să întreprindă profitori comparative celor din vest și când Marea Britanie, Danemarca, Irlanda și-au păstrat suveranitatea lor, opinia publică din cadrul Comunității devine de la lună la lună tot mai critică. Ea amenința să ia brusc o altă întorsătură, într-o mișcare largă anti-europeană, condusă de partidele ultraconservatoare și chiar naționaliste.

Cine ar fi putut preveni catastrofa? Franța și Germania de Vest reinstuflează un plan pe care l-au avut în fața ochilor încă din deceniul 9 al secolului trecut, abandonat un timp, dar eficient pentru uniunea politică a Europei. Ele au căzut de acord să formeze un cabinet comun al planificării comunicațiilor terestre și spațiale, pentru politica de energie și a mediului inconjurător, dar și pentru problemele financiar-valutare. Nu a fost utilă nici politica externă și cea de securitate, care trebuiau să urmeze aceeași linie de strânsă cooperare (...)

Traducere de Al. RONAI

ndatorat, căpetenia satului ne invită să împărțim cu el cina. (...) Ni se oferă - așezate pe frunze mari de palmier - cele mai bune bucăți alese din carnea hipopotamului răpus: ochii, inima și creierul, pregătite fiecare în alt fel. Ochii aproape cruzi, perpelți doar, deasupra jeraticului, erau înmuiați într-un sos dens, de o frumoasă culoare verde, preparat din ierburile mrunțite și zeama unui ardei verziu, asemănător unei păștiți - al cărui suc arzător ne-a fript cerul gurii. De arsură n-am scăpat decât golind câteva târtăcuțe cu hal - o băutură aromată, răcoritoare, pregătită din semințele arborelui parkia, lăsată la dospit la umbră, vreme de câteva zile." E vorba de un ospăț african, descris în anii '20 de celebrul explorator Mihai Tican-Rumano. Tot el descrie, într-o altă carte, o masă festivă a unui trib de canibali, la care fusese, cu amabilitate invitat. Așadar, este total greșită impresia că populațiile primitive nu știu să se distreze, cu precădere de Anul Nou, indiferent când și pe ce criterii e fixată data acestuia (de exemplu, la unele triburi de eschimoși, prima zi a anului e considerată cea în care cade prima ninsoare după scurta vară arctică). Se fac pregătiri intense, se strâng provizii, se lansează invitațiile, se pregătește programul artistic și, în final, după ce totul e gata, începe revelionul, care durează, ca și la noi, mai multe zile. La indienii amazonieni kamayura, sărbătoarea Anului Nou, numită „Quarup", este un eveniment important, pregătit din timp, cu fast și emoție, căci este singura ocazie a anului când cele opt triburi ce stăpânesc odată bazinul fluviului Xingu se întâlnesc prietenește și petrec împreună. În regiunea Morena, în punctul în care râurile Ronuro, Batovi și Culune se contopesc, formând fluviul Xingu, este locul în care Soarele, fratele Lunii și fiul pumei, i-a creat pe băștinași. Soarele a copleșit din trestie cinci femei și a suflat asupra lor până au prins viață, rămânând și însărcinate. Când vine vremea, șeful tribului kamayura, secundat de un sobor de vrăjitori, care se vor ocupa de organizarea fastuoasei sărbători, își adună supușii și le ține un discurs, care ar suna cam așa: „Priviți, voi oameni! Avem tucanari, calcani cu ghimpi și piranha, bine păstrați prin atârname deasupra fumului unui foc. Avem pâine din manioc și o canoe plină cu bere, iar femeile sparg și acum nuci paqui și le aruncă în coșuri. Cine se duce să-i anunțe pe cei din tribul Kalapalo? Care războinic își va croi drum până la cei din tribul kuikuro? Dar la yawalapiti?" ...și așa mai departe, până se oferă suficienți voluntari ca să transmită invitațiile. Aceștia vor alerga prin pădure fără răgaz, fără să mănânce sau să bea, fără vreun echipament ori veșmânt, pentru a ajunge cât mai iute la destinație. Când membrii tuturor triburilor vor sosi la locul ales, cu podoabele lor de pene sclipind în răsăritul de soare, toți participanții se vor așeza, ciuciți, pe pământul bătătorit din mijlocul satului, așteptând venirea șefului sărbătorii. Acesta, pictat din cap până-n picioare, înveșmântat doar cu parura sa de pene de tucan, se va apropia de șeful celui mai puternic trib dintre cele invitate și va ridica un pumn de praf dintre picioarele sale. Același lucru îl va face și oaspetele, iar cei doi, pentru a demonstra prietenia dintre triburile lor, se vor lua la trântă. Imediat, ceilalți războinici prezenți vor face același lucru. Luptele vor dura toată ziua, iar la apus, când mari focuri se vor aprinde, vor fi desemnați campionii, ce-și vor păstra titlul până la următorul quarup. Apoi, fără a da semne de oboseală, toți participanții, inclusiv femeile și copiii, vor dansa până în zori, pentru a pregăti nașterea noului an. În aceea noapte, toți ce morți de-a lungul vechiului an și toate căpeteniile care au condus triburile de la plămăuirea lor, de către soare, vor fi alături de dansatori, bucurându-se împreună cu ei. Focurile vor arde toată noaptea, pentru ca morților să le fie cald, li se vor pune la îndemână bucate, ca să le aline foamea și bere de manioc pentru a le stinge setea. Când prima genă de lumină va vesti venirea zilei, toți indienii vor fugi din sat, aruncându-se în apele calde ale lui Rio Xingu, căci morții vor începe să cutreiere locul, în așteptarea creatorului. Împreună cu soarele, se va înălța la cer și unul dintre suflătele celor morți, celălalt suflăt rămânând să trăiască alături de oameni sub apă, căci băștinașii Xingu au două suflăte: unul care sălăslăuiește în ochi și altul în urechi. În acea zi, văduvele se vor spăla, își

vor vopsi trupul cu zeamă de urucu și vor accepta curtea altor bărbați. Ritualul fiind îndeplinit și anul nou început, băștinașii vor benchetui zile în șir, povestindu-și unii altora toate întâmplările petrecute în vechiul an și stabilind alianțe și căsătorii. La triburile de indieni pueblo, care au populat cândva Sudul Statelor Unite, Anul Nou vine primăvara, când se sădește porumbul. Eroul sărbătoririi este tot soarele, numit Pautiva. El va declara ceremonia începută și tot el o va încheia. El va fi ajutat de cei șapte Katcina, zeițăi ale ploii și de Koyemci, măscăricii. Este interesant faptul că deși toți bărbații tribului sunt

ale pueblo-urilor pentru a semnaliza venirea zeilor. Care apar negreșit, odată cu apusul, ce le învâpăiază superbe costume și măști împodobite cu pene. Alaiul, condus chiar de zeul Soare, va năvăli în sat, în sunetul tobelor și chiuitorilor măscăricilor Koyemci. Când serbarea e declarată deschisă, scena pe care se va desfășura spectacolul sacru e deja împodobită și pe mici altare se află mâncare și băutură, pentru burțile nesățioase ale mascașilor. În timp ce zeii Katcina, conduși de Pautiva, mimează mitul creării omului, a porumbului și a tuturor lucrurilor folositoare, cei zece Koyemci, cu trupurile zugrăvite în

contemporanii noștri din ținuturile sălbatice, dădeau meselor festive o atenție ce puțin egală celei pe care o dăm noi. Ce ne-ar fi oferit, dacă ne-am fi nimerit, din întâmplare, la masa lor? La indienii naskapi din Labrador, am fi putut mânca un aperitiv picant din icre înghețate, capete de somon ce au stat îngropate în pământ câteva zile, carne de urs afumată și focă matur, crudă adică. Întrebat de etnologul german Julius Lips dacă meniul nu duce totuși lipsa legumelor și a fructelor, un bătrân indian i-a răspuns demn: „Ursul mănâncă afine, iar noi mâncăm ursul, la ce ne mai trebuie nouă poame și verdețuri?". În fosta Guineea portugheză, după mărturia lui Mihai Tican-Rumano, lucrurile se desfășurau astfel: după ce era capturată prada, de obicei un imprudent membru al vreunui trib vecin, se împodobeau cu frunze de palmier piața din mijlocul satului și se aprindea un foc zdravăn. Victima era adusă spre locul festinului, unde, în sunetul tobelor, i se aplica, la momentul decis de bucatăruș șef, o formidabilă lovitură de măciucă în cap. Imediat, bucatărușul tăia capul victimei și și-l însușea, pentru uzul propriu, asta bineînțeles, în cazul în care acesta nu era revendicat de șeful tribului. Degetele, fiind bucățelele cele mai crocante, erau distribuite femeilor gravide, deci mai potficioase, iar inima șefului de trib adjunc. Odată încheiate aceste operațiuni, bucatărușul șef vâra restul trupului într-o frigare și după o rumenire corespunzătoare își invita concetățenii la festin.

La boșmanii ce cutreieră deșertul Kalahari, o masă festivă constă, în primul rând dintr-o fiertură compusă din fășii de carne de antilopă și de bivoli, uscată la soare și, dacă vântoarea a fost norocoasă, câteva limbi de zebră, conservate în nisipul fierbinte. Ca gamitură la rasol, se oferă termite prăjite și în loc de băutură penenii de deșert, samma. Evident, la petreceri se consumă și alcool. În general, la populațiile primitive se bea ori bere, ori vin. Iată cum se fabrică berea în tribul mambuș, după mărturia exploratorului francez François Balsan: se umple cu apă două treimi dintr-un ceaur cât mai mare cu puțință și când apa a dat în clocoț, se aruncă înăuntru o cantitate de făină de mei manganga. Se amestecă bine, apoi lichidul este transferat în niște vase de pământ ars, unde va fermenta timp de o noapte, după care, respectiva mixtură va fi din nou turnată în ceaur și pusă la fierbând scade cu două palme. Negrii pange preferă vinul de palmier. Cărciumarul se suie seara într-un palmier și găurește partea de sus a coroanei, unde cresc mîdițele. Sub găuri atarnă câte o tigvă. A doua zi dimineață, vinul, galben și acidulat, ca o șampanie, e bun de băut. Indienii papago din America de Nord fac vin din cactușii saguaro, neamul khond din India face un vin excelent din seva palmierului salopogaxo, din fiecare trunchi obținându-se până la 25 de litri zilnic, astfel încât în perioada Anului Nou (ce coincide cu înflorirea acelei specii de palmier) băștinașii nu fac nimic altceva decât să bea. Așa că, ce să mai spunem de faptul că în Egiptul antic, pe la 2500 î.e.n. fuseseră omologate deja patru feluri de bere, a căror rețetă era considerată de inspirație divină...

Sigur, excesul de mâncare și băutură, având neajunsurile sale chiar și la bețivii aborigeni, așa că vom încheia reproducând textul unui cântec de petrecere al tribului de tăietori de capete dusuni, din Borneo, cules acum vreun secol de exploratorul olandez Johan Staal: „Din rău bem apă multă, / Dar nici capul nu ne doare? / Pe câtă vreme în casă un mic ulcior de udeală / Face capul sa ne crape de durere."

Radu BĂIEȘU

Cum se distrau sălbaticii de sărbători

membri ai societății secrete Katcina și dintre ei vor fi aleși actorii sărbătorii de către vrăjitor (cel care-l va juca pe Pautiva), respectul de care se bucură măștile sacre pe care le poartă, le conferă o autoritate de neclintit în fața colegilor de trib timp de o zi și-o noapte, cât durează ceremonia renașterii și curățirii pământului. Pe tot parcursul anului, măștile sacre sunt ascunse într-o colibă specială, în vase de lut,

trandafiriu încearcă să-i distreze pe spectatori, făcând fel de fel de glume, unele obscene și chiar agresive, dar nimeni nu se supără pe ei, căci și ei sunt sacri. Ei trag în spectatori cu săgeți minuscule, îi imită pe purtătorii măștilor sacre, îi biciuiesc cu rămurele sau își arată organele sexuale fără a fi stânjeniți. Când piesa s-a sfârșit, măștile Katcina, pe post de Moș Crăciun, îi interoghează pe toți copiii, ca să afle dacă

William Hogarth

departe de privirile profanilor. Ele sunt foarte vechi, fiind transmise din generație în generație și au o putere atât de mare, încât cel care le va vedea în altă zi, cu excepția zilei de Anul Nou, va muri în chinurile groaznice, din pricina blestemului zeilor. În fiecare zi, îngrijitorul măștilor are grijă să le aducă mâncare și băutură, iar când a venit sorocul, se strecoară în întunericul nopții, ducându-le în deșert, într-un loc tainic, unde așteaptă cei ce-au fost desemnați să joace rolurile zeului focului, al uluiului, al șoimului cenușiu, al raței și al vulturului. În ziua aceea, toți membrii adulți ai tribului pregătesc de zor bucatele și berea făcută din frunze de agave și fructe de mezal, copiii stând ciorchine pe zidurile din cărămizi arse

au fost cuminți și le promit să le îndeplinească o dorință, în anul ce va veni. Evident, momentul este privit cu cea mai mare satisfacție de fericiiții părinți care, după ce-și vor culca odraslele, vor putea continua cheful. Când și ultimul copil a fost binecuvântat, zeii își vor lua rămas bun de la gazdele lor, promițând să revină anul următor și vor dispărea, unul după altul în coliba sacră, unde măștile vor reveni în vasele de lut, în așteptarea viitorului An Nou. Sigur, atunci când se pune la cale o petrecere precum revelionul, problema meniului e una dintre cele mai importante, de rezolvarea căreia depinde și reușita petrecerii. Astfel, strămoșii sau

NOTĂ. Pentru realizarea acestui text au fost folosite ca surse de inspirație „Obârșia lucrurilor” de Julius Lips, ed. Științifică (1964), „La vânătoare în Congo” de Mihai Tican-Rumano, ed. Științifică (1968) și „Printre canibali” de același autor, ed. Abeona (1992), „Inima pădurii” de Adrian Cowell, ed. Științifică (1968), „Nouvelles aventures au kalahari” de Francois Balsan, ed. Plon, Paris (1963), „Les races humaines” de Ernest Grangier, librairie Hachette (1924), „L’Afrique” de M. L. Lanier, librairie classique Eugene Belin, Paris (1887).

Biblioteca lui Moș Crăciun

George Bacovia

Revelion

Colindă plăceri
Ninge
În noapte de Crăciun.
Damigeana cu vin,
Harapnice trosnind
De alte vremi...
Să ne vedem în oglindă,
Și noaptea cântătoare
Să ne adoarmă
Pentru uitare.

Lucian Blaga

Colindă

Doarme colo în poiată
Prunșor fără de tată.
Și măicuța mama lui
Se tot plânge boului,
C-a născut în Vifleim,
N-are scutece de in,
N-are apă, n-are fașă,
Nici opaiț, nici nănașă!
Iosif cercul de pe cap
În cuier și l-a lăsat
Și-a plecat unde-a plecat...
Ca să-l latre câinii-n sat!
Noaptea-i neagră, ceasul lung,
Stă măicuța lângă prunc.
Să le fie de urât
Înger nalt s-a coborât.
Și din noapte inadins
Degetul și l-a aprins.
Arde îngerul lui Dumnezeu
Ca o lumânare de seu!

Otilia Cazimir

Literatură de Crăciun

Pe ce meleaguri rătăcește oare
Moșneagul alb, cu barba de ninsoare?
Eu știu că Moș Crăciun a înșirat,
Pe-un fir desprins din coada unei stele,
Toți clopoței răsului curat
Și-i ține sub zăvor, la el în cui.
Și-n fiecare an, de ziua lui,
Când toate lămpile prin case sunt aprinse
Și când pe uliți nu-i decât colindă,
Coboară clopoței de sub grindă
Și-i scutură deasupra lumii ninse.
Și-atunci peste omătul din câmpie
Un cald reflex trandafiriu inie,

De parcă stau să se ivească zorii,
Și răd și se-ncălzesc colindătorii...

Nichifor Crainic

Rugăciune pentru pace

Slavă ție, Doamne, pentru-această noapte!
Somnul meu în unda lunii s-a scaldat,
Din abisul păcii visului i-ai dat
Dezlegări de taine prin nălucii de șoapte,
Slavă ție, Doamne, pentru-această noapte!

Semăna cu noaptea umilitei nașteri
Când ai rupt tăcerea vechiului blestem,
Pacea Ta-nstelând-o peste Betleem
Și vărsând lumina veșnicei cunoașteri
Semăna cu noaptea umilitei nașteri!

Îngerul lăsase porțile-ntr-o parte,
Cântec fără sunet Te slăvea-n sobor,
Unduiau azurul aripi fără zbor,
Când spre-abisul păcii, năzărit departe,
Îngerul lăsase porțile-ntr-o parte.

Doamne, dă-mi și mie pacea Ta cerească,
Miezul de tăcere al strigătei vieți
Care-nflăcărează din fricoși profeți,
Măduva ce-mpinge măduva să-nflorească,
Doamne, dă-mi și mie pacea Ta cerească!

Dă-mi și mie pacea inimii, Stăpâne,
Flacăra ce nu se zbate-n uragan,
Să răzbească războiul duhului dușman,
Căci țărâna trece, sufletul rămâne,
Dă-mi și mie pacea inimii, Stăpâne!

Tu, răcoarea celui ars pe rug, Iisuse,
Și dulceața celui sfâșiat de leu,
În arena morții, Dumnezeu lui,
Fii și răsăritul vieții mele-apuse,
Tu, răcoarea celui ars pe rug, Iisuse!

Octavian Goga

Colindă

Moș Crăciun, Moș Crăciun!
La casa de om sărac
S-a gătat făina-n sac
Și n-avem să-ți dăm colac...
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun!
Pe toate răzoarele,
Pe toate ogoarele
Ne-am trudit picioarele...
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun!
Toate săptămânile
Ne-am ostenit mâinile
Și-am adunat grânele...
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun!
Slujim slujba satului,
Țarina bogatului,
Pajura-mpăratului...
Moș Crăciun!

Moș Crăciun, Moș Crăciun!
Pe toate cărările
Îți cântăm cântările,
Ardem lumânările...
Moș Crăciun!

Radu Gyr

Pom de Crăciun

Cu îngerii ce se-ndurau să vină,
Veneau smochine din Ierusalim,
Iar noi pândeam, prosteste și sublim,
Pe Moș Crăciun la geamuri de hermină.

Și când plângea în cer un heruvim,
Cădeau în brad mari lacrimi de lumină,
Creștea din fiecare mandarină
Și ne dădea azur să mirosim.

Ce gravi stau astăzi numai pe morminte
Șerafi de piatră, orbi și fără grai.
În sănii nu mai vin ca mai-nainte.

Nici Moș Crăciun, nici Sfântul Nicolai,
Iar noi am pus prin cetini oseminte
Și-am oblonit fereastra către rai!

Nichita Stănescu

Colindă de inimă

Voi colinda cu inima mea
Mergând prin zăpadă,
Mâna mea în cinci colțuri ca o stea
Începe cuvinte să vadă.

Brațul meu, o coadă de cometă,
Umărul și pieptul meu - cer!
Căldura lor secretă
Lucește albastru de ger.

Să fiți liniștiți și să aveți parte de liniște albă
Sub cetina verde împodobită!
Ochii mei, două vergele-ntr-o salbă,
Împodobesc oră, clipită.

Ave vouă, bărbaților, femeilor,
Inima mea vă salută,
Ninge deasupra secundelor, orelor,
Cu zăpadă argintie și mută.

Ding-dang, numai inima, ding-dang numai ea
Bate la mesele voastre,
În noaptea aceasta e o singură stea
Și o nenumărare de ceruri albastre!

Pagini
dintr-o Carte a Colindelor
alcătuită de G. ZARAFU

După Ofelia... Hamlet

...Când promoțiile Institutului de Teatru erau trimise - în corpore - pe scene de provincie, Silvia Popovici și Gheorghe Cozorici au luat calea Craiovei.

Unul din primele lor spectacole a fost „Hamlet”, în care Cozorici îl întruhipa strălucit cu prințul Danemarcei iar Silvia era Ofelia.

Ani mulți - dar nu prea mulți - au trecut de la acel memorabil eveniment până ca acest 1993 să devină, pentru amândoi, un (shakespearean) sfârșit de tragedie.

S-a stins întâi Ofelia plutind pe ape grele de flori. Cu doar două luni înainte de a-și „juca” rola ne-am întâlnit în fericita casă de la Mărțișor la o evocare a lui Argezi într-o livadă cu vișini (și cu cireși) în preajma - totuși - a două morminte scrise cu litere brâncovenesti. Era ca totdeauna frumoasă blândă, ca totdeauna lipsită de atribute terestre. Semăna cu lacrimile cireșilor pe care Mitzura ni le-a oferit, copilărinte, ca în „Cartea cu jucării”.

După puține zile...

O va fi condus la groapă și vechiul ei partener, Cozorici?

Eu l-am văzut în noiembrie, la Târgu Mureș, la o sărbătoare a mării lor generații. La strigarea catalogului (după 30 de ani) a spus: prezent.

O absență motivată: Ofelia.

Și iată că în decembrie aflui că el, marele actor a murit pe un pat de spital „ratând” o proximă premieră, lipsind cerul teatrului de încă unul din zei. Sau prinți.

După Ofelia, Hamlet.

Final. Tragere de cortină. Aplauze.

Da, aplauze, fiindcă Gheorghe Cozorici s-a bucurat de iubirea spectatorilor.

Ea calm, „simplu” și misterios în tot ce juca.

Și avea ceva în plus: vocea. Cu el moare teatrul *rostit*. Nu

l-am auzit pe Nottara dar l-am prins pe Vraca. Știu ce greutate poate avea vocea unui mare actor. Știu că vocea nu mai e în „recuzita” obligatorie a actorilor de azi altceva decât *organ*. „Organul sfărâmat” acum, care era vocea lui Cozorici ne-a rămas, slavă domnului! înregistrată și o vom mai putea auzi, înfiorându-ne.

Nu dădea interviuri. Nu istorisea anecdote din turnee, nu era jubilat (la succes) și nu tresărea când alții se îmbulzeau să-i treacă pe dinainte.

Locuind în același crosipat cartier ne vedeam, rar, la o bere. Eu eram cu vorbirea, el cu tăcerea. Ce faci? ce joci? îl interogam și el răspundea încurcat precum că repetă *ceva* la teatru, că televiziunea îl vrea într-un rol...

Ne-am întâlnit cândva chiar de un sfânt Gheorghe. Am ciocnit pentru ziua noastră. El nu *știa*. Și-a clătinat doar frumosul cap alb de plăeș deal lui Ștefan cel Mare (pe care l-a jucat) în semn de nedumerire și m-a îmbrățișat.

Era ca și mine călare pe balaur dar fără balaur, cu lance nefolosită decât în război cu himera, prinț al Pierderii. Ignorat de dușmani și lăsat de prieteni.

Era ce încă aș vrea să fiu: un muncitor al artei, om de rând, om de obște, mândru și singur.

Ce să-i spun, nobile prinț?

Ce să-i spun gropii tale?

Ce flori să-i așez pe tâmplă când, uscate, florile Ofeliei încă își vbrează mireasma?

Gheorghe TOMOZEI

FILM

O ieșire din criză

Prezențele în lume ale cineaștilor români nu mai reprezintă o nouă. Dincolo de competiție, de emoțiile inerente, de întâlnirile cu alți realizatori, dincolo de „punctele de vedere” și de nenumăratele discuții în care tema obsedantă rămâne „încotro, filmul?” a început să existe - cel puțin pentru mine, în calitate de participant - un sentiment al apartenenței la o cinematografie cunoscută. Invitat fiind la Graz, la Festivalul internațional numit *Arc film* (adică festivalul filmului de arhitectură) cu un film numit *Și Dumnezeu a suspinat omenește*, un eseu despre biserici dărămate și credințe amputate - mirat oricum că organizatorii austrieci au văzut în el un film de arhitectură, curios să văd cum se poate maria arhitectura cu filmul documentar sau cu cel de ficțiune într-o structură filmică și nicidecum în trecerea arhitecturii la capitolul „decor” sau plan doi - am intrat într-o lume care, cred eu, trebuie povestită și mai ales evaluată.

Să nu-mi spună mie cineva că noi nu mergem peste tot ducându-ne complexe, angoașele și încercând pe cât posibil să scăpăm de zona de provincialism - căci n-am să-l cred. Prima obsesie care, normal, nu te lasă să fii firesc și degajat este întrebarea dacă filmul românesc este sau nu cunoscut în lume. Dacă s-a auzit de școala de film documentar de la noi, dacă sunt nume pomenite în discuții, nume de realizatori români. În fond, pentru nimeni nu-i obligatoriu să aibă sentimentul că trebuie neapărat să aparțină unui grup, unui curent, unei școli cunoscute. Acolo ești tu și opera ta. Tu și opera ta în competiție. Asta teoretic. Practic este altceva. Complexul și umilințele îndurate de-a lungul unui timp te fac astăzi să ai nevoie de un certificat nu atât „de

merit”, cât de recunoaștere.

Prima discuție la care am participat la Graz a însemnat automata pomenire a lui Lucian Pintilie - nu de către mine, ci de către un regizor italian. „Ah, România - da, am văzut *Le Chêne* (adică *Balanșa*) în Italia, un film memorabil, de mult nu m-a impresionat ceva atât de tare”. Discuția îmi părea oarecum stranie, poate datorită acestui titlu: *Le Chêne*, adică stejar în franceză, plus dublajul în italiană - evident că mă întrebam, oare ce o fi înțeles italianul despre România și despre limba noastră și constatam - pe măsură ce-mi vorbea jumătate în engleză, cu paranteze în franceză și cu acroșuri în italiană - că pricepuse tot. La fel cum o regizoare din Australia mi-a vorbit de Pița și din nou de Pintilie. Dar numele Pintilie era cel mai des pomenit. Nu mai era cazul să explic cum că în România avem o generație de regizori remarcabili, de tineri înzestrați etc. pentru că am realizat că singurul care a ieșit din zona de provincialism este Pintilie. Și nu era cazul unui pomelnic ce ar fi reprezentat, poate, doar cărți de vizită pe care le primești cu bunăvoință și apoi le uiji într-un sertar.

Festivalul cinematografic al arhitecturii mi-a dezvăluit, pe lângă exotismul unor zone cu arhitectură bizară, cam ce înseamnă arhitectura în sine: creația jnând de utopie, clădiri fabuloase fie și inutile, construcții ambițioase care par să strivească ființa umană - un întreg compendiu al nebuniei în piatră. Dar ce este mai frumos decât această nebunie în piatră? Ce poate fi mai sublim decât utopia unor arhitecți și a unor constructori? Mă gândeam, în context, că iarăși am ratat într-un fel momentul nebuniei autohtone intitulată „Casa poporului”, pentru că merita să fi dus la Graz film pe această temă, ca să te

aliniezi la megalomania generală.

Nu mă apuc acum să citez filme sau să înșir regizori. Am să povestesc „subiectele” a două documentare care m-au impresionat pentru că, în amândouă, arhitectura era în antiteză cu omul. Marele arhitect Alvaro Siza proiectează un oraș în Portugalia. Spații, culoare, geometrie - ce să vă spun? - un spațiu de-o extremă modernitate. Un spațiu superb în formă și cumva inutil. Inutil pentru că zona umană fiind de o sărăcie disperantă, modernitatea părea să nu aibă ce face în acel oraș. Nu „înțelegea” spațiul. Nu știa să-l

parlamentarii se urcă pe mese și bat cu sandaia în semn de protest. Sărăcia omului de rând se întinde alături de pauperitatea liderilor, ca o ciupercă peste o splendidă iluzie. Căci nu-i pot spune altfel decât iluzie aceluia palat realizat de-a lungul a zeci de ani.

Evident, cele două filme nu au fost premiate. Arhitecții s-au simțit probabil lezați de „lecția” vieții la care au fost supuse proiectele lor. Au preferat filmele abstracte, animația super-computerizată, demonstrațiile gratuite. Juriul mi s-a părut în căutarea unor noi stimuli vizuali,

Balanșa, regia Lucian Pintilie

folosească. Imaginația lui Siza nu le folosea celor care aveau câte o oaie și o droaie de copii sărăcicioși îmbrăcați. Și iată cum culoarele au devenit trasee pentru oi și cum casele nu sunt folosite, oamenii stând mai mult afară, între formele arhitecturale bizare - bizari ei înșiși într-un oraș halucinant. Al doilea subiect se referă la clădirea Parlamentului din Dacca - Bangladesh, realizată de celebrul Lois Kahn. Sărăcia Bangladesh-ului contrasta și ea cu uriașă clădire. Oamenii o folosiseră în legea lor. Și clădirea este degradată. Iar în locuințele lor, nevestele de senatori nu pun mâna pe aragaz, cu folosec cuptoarele din lut. În schimb, uriașele săli de conferințe capitonate cu catifea,

dormic de ceva nou - nu contează ce, dar ceva nou. Pentru mine, evenimentul cel mai important de la Graz nu a fost însă festivalul. Nici vizitarea orașului - un fel de Sibiu luminat feeric, nici pe departe degradat ca acesta. Important pentru mine a fost o emisiune TV, noaptea, o emisiune preluată de la Berlin: transmisia în direct a ceremoniei de decernare a *Premiilor Felix*. Un echivalent al Oscar-ului în Europa, festivitate care a adunat cam tot ce era mai bun și mai important în lumea europeană a filmului. Printre candidații - actrița româncă Maia Morgenstern, nominalizată pentru rolul din filmul înainte pomenit, *Balanșa (Le Chêne)* realizat de Lucian Pintilie, despre

care tocmai discutasesm în altă ordine de idei. Singur într-un hotel-casă de cultură, în hol, priveam la TV cum se apropie momentul premiului de interpretare. Mare favorită-Sally Porter. O vedeam la masă, în avion, în filmul selecționat, în sală... Și undeva, în rândul al patrulea, mai era și Maia. „Da - spunea crainicul transmisiei - o altă nominalizată este o româncă, dar favorită este Porter”. Și iarăși năvăleau complexele e.tice și umilințele, adică de ce Maia să nu fie favorită? Și apare picul și camera TV se fixează definitiv pe chipul lui Sally și se aude „Cea mai mare actriță a Europei este... Maia Morgenstern!”

Lovitură de teatru. Câteva secunde de stupore dar fiindcă europenii sunt eleganți imediat se repliază și aplaudă, apoi ovaționează. „Dumnezeu m-a ajutat să trăiesc această clipă” spune Maia și apoi traduce tot ea în engleză și eu mă gândesc în acea clipă că uneori Dumnezeu trebuie să mulțumească și pământenilor care au în ei semnul divinului. Nu se termină bine episodul Maia și urmează alt favorit - francezul Claude Sautet, învins la rândul de un estic - Nikita Mihalkov (cel mai bun film - *Urga*).

Premiile Felix - patronate în acest an de Antonioni, bătrân, emoționat, semi paralizat, cu o mare suferință pe chip, laureat pentru întreaga lui activitate - mi-au arătat că, totuși, în fața talentului, în fața unor opere de excepție, jocurile obișnuite nu mai pot fi făcute. Criza de identitate mi s-a estompat, pentru că aveam evidența nu a unui certificat de recunoaștere, ci a unui „de merit”. Nu a mai contat faptul că pe aeroportul Otopeni, Maia a fost întâmpinată doar de soțul ei, actorul Claudiu Istodor. Nu mai conta că nu ai fost reporter și jurnalist. Cu câteva seri înainte aflasem că în anul 1993 România a dat Europei pe cea mai mare actriță. Și astfel, la Graz, în Austria, nu a fost doar un festival, ci o vindecare de umilințe și de complexe.

Laurențiu DAMIAN

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Inima neamului

Evocam, de 1 decembrie, sufletul Blajului, una din principalele surse ale stării de conștiință ce a decis, în 1918, hotărârea de la Alba Iulia. Acel suflet – ipostază a conștiinței de sine pe deplin limpezite a sufletului național – declanșat de episcopul martir Inochentie Micu Klein, întrupat în succesorii menționați, arhieriei și cărturarii blăjenii luptători, exprimat în seria actelor patriotice culminând cu acela al Marii Uniri și-a avut mediul generativ în școlile Blajului și, implicit, în anexele lor: Biblioteca Centrală, Muzeul Blajului, Tipografia Seminarului din Blaj, cum și, bineînțeles, în presa blăjeană. Tutorials acestora li s-au consacrat, în decursul timpului, studii istorice, amintiri, din care *Blajul*, menționata „istorie în texte” întocmită de Teodor Seiceanu și Ioan Buzasi, reproduce pagini instructive. Instructive și, în aceeași măsură, mișcătoare totodată – mai cu seamă cele ce introduc cititorul direct în ambianța școlară.

E realmente emoționant să afli din reconstituiri exacte, din evocări inspirate cum arătau și cum se învăța și se trăia în școlile blăjene, care în secolul al XVIII-lea erau, după lorga, „fără îndoială cele mai bune școli care puteau să existe pentru români” și de la care frații de dincoace de Carpați au „împrumutat (...) o mulțime de lucruri”. Dacă, potrivit credinței lui Slavici, „soarele pentru toți românii la București răsare”, nu încapă îndoială că lumina lui își are izvorul, în bună parte, la Blaj. Ion Heliade Rădulescu spunea că iar mai mult: „De aici a răsărit soarele românilor!” exclamă el, în 1843, în orașul de pe Târnave, în fața vechilor lăcașe de învățământ. Câteva decenii mai târziu, Odobescu avea să observe și el, descriind același oraș, că „lăna cea mare a românimeii luminate de peste munți” fusese, era și, probabil, avea să fie „aici, pe piața Blajului, unde, ca o adevărată cetate întărită (...), stă cea mare mândrie creștină (...) adăpostită de școlile naționale ce o împresoară și se umbrăsc sub ea”. Acele școli erau, în înțelegerea scriitorului, inima „micii Rome” și implicit a culturii române. „Inima, fala Blajului sunt școlile, școlile religioase și școlile civile, seminarul metropolitan și mare gimnaziu românesc, proptit și acesta pe numeroase și îndesate școli

primare. În toate acestea, de un secol și mai bine, fumică, fierbe și clocotă fără încetare viața didactică”.

Precedate de odobesciana descripție, texte diverse, de la mici studii la un fragment din *Licean... odinioară*, romanul lui Agârbiceanu, recompun în Blajul detaliat aspecte caracteristice ale lumii școlare din centrul Ardealului. Existența lumii acelea se desfășură ciclic, precum în mitul eternei întoarcerii, momentele delimitative fiind începutul și sfârșitul de an școlar. Redeschiderea școlilor după vacanța estivală provoacă spectacole de neuitat, mai ales pe vremea când nu erau trenuri. Curând după „Schimbarea la față” (6 august) – relatează Septimiu Popa, în temeiul spuselor bunicului său – mamele elevilor de pe tot cuprinsul Ardealului „se puneau pe lucru și coseau ultimele cămăși ale odraslelor, mai strângeau și câte o groșiță, să le-o infunde în buzunar, la plecare, iar școlarii își strângeau cărțile și hârțile. Încă prin 22 august, vreun școlar din extremitatea Sălajului ori de pe la Satu Mare, însoțit de tatăl său, pomea la drum”. Întâlnindu-se cu cei elevi din diferite state, se formau caravane și ținutul transmontan se umplea de chioite și cântece: „Ardealul era cutreierat de adevărate caravane de școlari, cari făceau pedestri drumul de câteva zeci ori chiar de sute de kilometri până la Blaj, cântând, chiind și ștergându-și cu mâneca (nu existau pe atunci batiste) stropii de lacrimi (...) Pe la Blaj erau o cetăță respectabilă de vreo 50-60 de capete. La Apahida întâlneau alte caravane cari veneau de către Gherla, Bistrița și Maramureș. Cântând și chiind, caravanele înaintau, mărindu-se mereu”. Ajunși la destinație, copiii și adolescenții improvizau numaidecât, după cazare și inscriere, așa numitul „târg de cărți”. Fiecare elev – își amintește Ion Biau – își scotea din lădița în care ținea totul (hainele, hrana, felurite obiecte) manualele din anul precedent, spre a le vinde și a-și cumpăra altele, pentru clasa în care intra. „Vânzarea se făcea sau pe bani sau în schimb sau mai ades în amândouă aceste feluri (...) Fiecare își striga ce avea de dat sau ce căuta: <Româna de clasa I>, <Legendarul de clasa V>, Liviu, Ovidiu, Naturale, Maghiara etc., etc. Târgul se încălzea

câteodată și avea mare mișcare, care interesa mult pe școlari”.

La începuturile învățământului blăjean, procurarea cărților, fie aceste manuale sau alte imprimare, era cea mai grea dintre toate problemele. „Azi încă – menționează Lucia Protopopescu – se păstrează în bibliotecii și arhive copii manuscrise de pe manuale sau explicațiile profesorilor (...) trecute din generație în generație de tineri studii. Înșiși magistrii copiau exerciții, texte ample, fragmente din clasici latini”. Nu doar cărțile erau însă rarități, ci – în lipsă de hârtie – și caietele. Copiii învățau să scrie pe nisipul din piața catedralei, vara, și pe zăpadă, în timpul iernii. Nimic mai firesc, în asemenea situații, decât strădania blăjenilor de a procura pe toate căile cărți. Întrebat de Maria Tereza, la consacarea lui, în paraclisul imperial, ce își dorea, cu acel prilej, episcopul Grigore Maior a răspuns fără ezitare: cărți. Astfel s-au pus bazele bibliotecii blăjene centrale: prin donarea de către împărăteasă a dubletelor din propria bibliotecă.

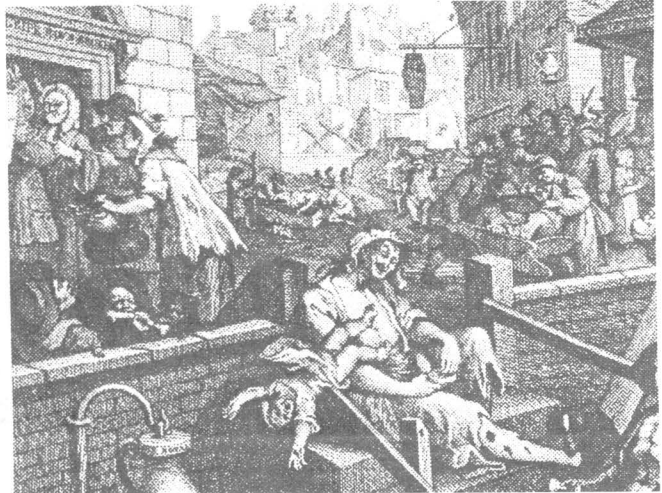
Revelatoare date se găsesc în culegerea editurii „Demurg” și cu privire la condițiile în care se învăța pe vremuri la Blaj. Existând puțin spațiu, școlarii erau grupați în „table”, coresponsnzătoare gradelor diferite de pregătire, și dascălul îi învăța pe unii buchile, în timp ce alții – până să ajungă la ei – silabiseau din bucovnă sau din cărți de ritual ori se Trudeaua scrie. Nu mai puțin precare erau condițiile de trai ale multor liceeni. Fiii de țărani – dezvalouie Ionel Pop – veneau, „vara descuții, iarna – aducând, pe lângă tăbliță și abecard, și două-trei despicături de lemn, școala neavând lemne de foc”. Îmbrăcăminte băieților de la țară una cămașa cusută

de mamă cu „cioareci și suman din lăna oilor de acasă, toarsă și lucrată la războiul străvechi”. Unii erau încălțați cu opinci. Acei care stăteau în gazdă, fiind aprovizionati de acasă, își epuizau proviziile repede și, până și le refăceau, nu aveau altă hrană decât „zeama lungă”, „zeama de brăncinar”, „zeama lui Sebasta”, după numele bucătarului, oferită la seminar, împreună cu ce rămănea de la mesele teologilor, și „șipătul” primit o dată la cinci zile, de la Mitropolie. „Șipătul” era o pâine de trei kilograme, deosebit de gustoasă, potrivit aprecierilor acestora ce au beneficiat de această „instituiție”. Cât privea cadrul fizic al „orașelului școlilor”, acesta era eminent rural, elevii având, toamna și primăvara, de înnotat print-un noroi „atăd de bogat și subțire încât eram mereu în primejdie să ne treacă peste cimele lungi până la genunchi” (Ion Biau).

Toate neajunsurile erau învinse de tineretul școlar prin sentimentul angajării, pe calea instruirii, în serviciul idealului național. „Fântâni ale darurilor”, școlile din Blaj, satisfacând setea de cunoaștere,

Lucaci, Trei culori și alte cântece patriotice românești.

Parcurgând relatări precum cele menționate, încerci un sentiment de admirație cu o nuanță și de invidie, poate, față de cei ce au învățat la Blaj. După stabilirea la București, unii mă considerau „blăjean” și pe mine. Cu ironie, desigur. Cu malicie. Nu am avut o asemenea șansă, am fost la Blaj doar de două ori, în trecere, la mari distanțe de timp. A venit, în schimb, așa putea spune, Blajul la mine, spiritul Blajului, mai precis. Sub înfățișarea unor profesori. Trecând, în 1945, de la liceul clujean „Gh. Barițiu”, la nou înființatul „Inochentie Micu Klein”, cățiva dintre dascălii pe care i-am avut acolo erau veniți de la Blaj: Coriolan Suciu, directorul liceului, profesor de istorie, poreclit de elevi Ghebelezis, Virgil Stanciu, profesor de română, poate cel mai bun din căi ne-au predat, descris de Valeriu Cristea în *După amiaza de sâmbătă*, părințele Bucur, de română și de germană, vârstnic, blajin, cumsecade, impulsivul profesor de franceză Ghiță Pop, domolul, aproape adormitul Isăia Cristian, de naturale, ardentul tânăr

William Hogarth

întreținea în același timp și intensificau conștiința îndatoririi față de neam. E revelatoare o situație evocată de Ionel Pop, concordantă cu toate rememorările de același gen ale absolvenților români ai unor instituții de învățământ (nu numai românești) din imperiul austro-ungar. La o oră de cântări bisericești elevii îl roagă pe profesor, prin „ductor”, să-i învețe și altceva, și el, după ce pune să se închidă bine ferestrele, exersează cu clasa *Deșteaptă-te române*, *Hora Unirii*, *Cântecele Iancului*, *Hora lui*

Vasile Femea, care ne preda istorie și „educație civică”. I-am portretizat succint, în niște rememorări inedite; așa face-o și aici, dacă ar fi mai mult spațiu.

Pios omagiu se cuvine însă, evident, mai ales cititorilor și acelor dascăli blăjenii care, în epoca eroică a învățământului național, au dat întregului neam prin viu grai și prin scris conștiința propriei demnități și îndatoriri.

Un om din Ardeal

A mai căzut încă un om din Ardeal. Unul fără pereche. Aurel Martin a fost, încă de pe băncile Școlii Normale din Blaj, unde ajunsese ca refugiat din Ardealul de nord, o personalitate. Avea toate calitățile unui tânăr cărturar îndrăgostit de ființa literaturii române, avea pasiune pentru studiul amănunțelor și nuanțelor, intuiția esențialului, o memorie remarcabilă, calmul necesar discuțiilor, chiar disputelor cu colegii și adversarii săi. Aceste calități intelectuale și le-a dezvoltat, cultivându-le, cu o pasiune romantică și cu o franciscană renunțare de sine, la Facultatea de Litere a Universității

din Cluj, sub îndrumarea neuitatului și severului profesor Dimitrie Popovici, la o școală și într-un timp care au dat criticii și istoriei noastre literare nume ca Romul Munteanu, Mircea Zaciu, Dumitru Micu, Ion Vlad, Dimitrie Păcurariu, ca să mă opresc numai la cei mai apropiați ca vârstă.

Dar, dincolo de sobrietatea științifică, Aurel Martin avea, poate mai mult decât toți ceilalți colegi de generație, o sensibilitate aparte pentru poezie. Căci el a fost cel care a scris cele mai multe articole, eseuri și cărți dedicate poeziei contemporane. Misiune nobilă și îngrată în același timp,

cunoscută fiind dificultățile relațiilor dintre criticul literar și criticul, printre excelență, *genus irritabile vatum*. Sunt convins însă că nici un poet adevărat nu s-a supărat pentru analizele făcute de Aurel Martin cărților de poezie. El era un critic franc, sincer și drept, solid argumentat, mergând întodeauna dincolo de suprafața cuvintelor, la idee, la depozitul subconștientului, la metafizică. L-au ajutat, vai, în această explorare continuă a zonelor abisale, nu numai darurile sale înnăscute și cultivate, ci și suferința fizică și morală la care l-a supus, pe nedrept, de două ori, viața: o reclusiune pentru

curiozitatea de a citi cărți interzise de cenzura stalinistă, ca și boala care, în final, l-a lipsit de vedere, interzicându-i, astfel, și ea iecurile.

Poezii și poezia îl vor regreta cel mai mult pe acest senior al criticii, ardelean de viață veche, sobru, sever și tândru.

L-am cunoscut și l-am iubit încă de pe băncile liceului și facultății, am colaborat apoi în redacții, la ziare și reviste diferite, în Cluj, București, dar multe, foarte multe virtuți și sensibilități ale omului, ale excelentului editor care a fost l-am cunoscut și înțeles mai bine abia într-o vizită a lui Aurel Martin la Atena, în 1979. Acolo, pe locurile unde a trăit patriarhal raționalistilor, Socrate (locuiau aproape de cartierul Alopekis), la doi pași de grădina lui Akademos, unde peripateticii își consumau gândurile înalte, ne-am

confruntat și noi păreri despre poezie și rosturile ei în existența zburciată a omului contemporan, simțindu-ne amândoi mai liberi. Acolo mi-am dat seama de profunzimea credinței lui Aurel Martin în poezia română contemporană, în vigoarea ineputabilă a talentelor din țara noastră, de simțul echilibrului clasic care îi domina întreaga ființă. Colegii greci cu care s-a întreținut pe îndelete i-au admirat și ei cultura vastă și deschiderea universală a orizonturilor.

Căzând acum și el, pe neașteptate, în întunericul unde nu se mai pot citi cărțile, îi vom simți cu toții absența. Ne rămân doar cărțile sale, câtă vreme le vom mai putea citi și noi. Ne va rămâne marea lui lecție de demnitate în suferință.

Ion BRAD

Soljenițin - 75

Numele celebrului scriitor rus ALEKSANDR SOLJENIȚIN, laureat al Premiului Nobel pentru literatură pe anul 1970, fost deținut politic, expulzat apoi din URSS pentru atitudinea lui protestatară și stabilit din 1976 în SUA, este cunoscut astăzi pe toate meridianele. Purtătorul acestui nume fiind de-a lungul vremii admirat de unii, hulit și calomniat de alții, iar operele lui, începând cu faimoasa năvălă *O zi din viața lui Ivan Denisovici*, apărută în anii '60 la Moscova, cu prilejul vremelnicele „dezgheț” politic inițiat de Hrușciov, continuând cu romanele *În cercul întâii* și *Pavilionul canceroșilor*, cu zguduitoră operă documentar-artistică *Arhipelagul Gulag* ce descrie, ca și năvălă amintită, infernul lagărelor de concentrare staliniste, dar ilustrând narațiunea cu nenumărate și cutremurătoare cazuri concrete, continuând, de asemenea, cu volumul de memorii mereu reîmprospătat *Împungea vițelul un stejar și sfârșind cu grandioasa epopee Roata roșie*, scriere ce reînvie, în peste zece volume, cu o uimitoare minuție, forță artistică și fidelitate față de adevărul istoric, „zilele fierbinți” ale anului revoluționar, 1917, în Rusia - fără a mai vorbi de dramaturgia și incitantele sale scrieri publicistice - au tulburat mii de conștiințe și au declanșat aprige și îndelungi controverse. Controverse ce încă mai continuă, scriitorul-disident devenind cu timpul o figură pe drept cuvânt legendară. Situație cu care el nu s-a împăcat niciodată, considerându-și întreaga viață și operă închinată nemijlocit patriei și poporului său.

Această poziție clară și intransigentă este pe deplin confirmată și de activitatea în plan artistic și publicistic desfășurată de scriitor în ultima vreme, pe aceleași coordonate înscriindu-se și

alocuțiunile rostite de Soljenițin în anii din urmă, mai cu seamă pe marginea unor evenimente de ordin politic petrecute în țara sa natală.

Ar fi de notat astfel, în primul rând, că numai cu doi ani în urmă scriitorul a definitivat ultimul volum al epopeii menționate, ce fusese planificată inițial a avea douăzeci de părți dar cuprinde astăzi numai patru. În afara proporțiilor acestei opere, care au întrecut cu mult prevederile inițiale ale autorului ei, un alt motiv care l-a îndemnat să se oprească la partea (sau „nodul” ori „punctul nodal” cum i-a spus el) ce poartă titlul *Aprilie 1917* l-a constituit concluzia sa, potrivit căreia, spre deosebire de concepția statornicită de-a lungul vremii în legătură cu evenimentele din Rusia aceluia an, „...evenimentul principal și decisiv de atunci l-a constituit revoluția din februarie, iar nu cea din octombrie...”

În ceea ce privește publicistica lui Soljenițin, vii discuții a stârnit eseu publicat în septembrie 1990 la Moscova, sub titlul *Cum să orânduim Rusia?* Considerat de unii ca având accente slavofile, eseu conținea, totuși, idei interesante și utile pentru democratizarea Rusiei pledând, spre exemplu, în favoarea descentralizării tuturor structurilor fostului stat totalitar, fapt care, astăzi, a început să fie tradus în viață. Idei asemănătoare au putut fi găsite și într-un alt eseu apărut în Occident și intitulat *Pluraliștii noștri*, în cuprinsul căruia scriitorul îndemna la evitarea oricăror disensiuni între diversele grupări politice din Rusia și la instaurarea unei conduceri care să izbutească a îndrepta țara pe drumul unei veritabile democrații și al prosperității - eseu care, după cum vedem, nu și-a pierdut actualitatea nici astăzi.

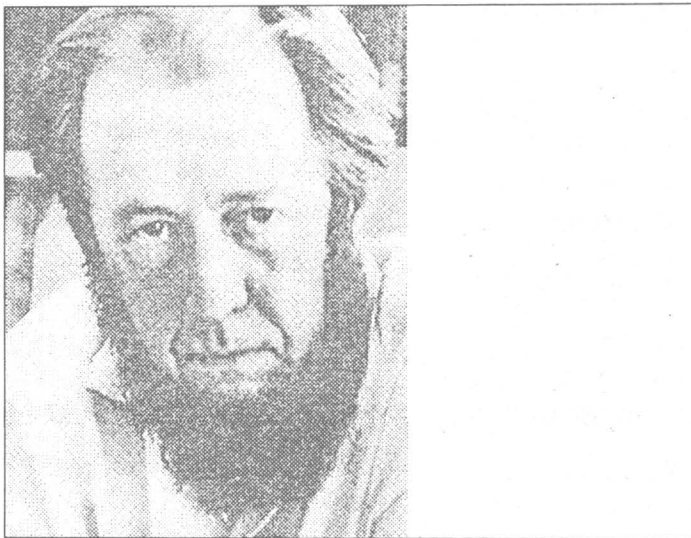
În septembrie 1992, la Televiziunea

din Moscova a fost prezentat un film documentar despre viața și activitatea lui Aleksandr Soljenițin, film realizat de către cineastul rus Govoruhin în statul Vermont din SUA, unde scriitorul locuiește cu soția și cei trei fii ai săi. Cu acest prilej a fost exprimată ideea unei posibile reveniri a întregii familii în Rusia. Aceasta cu atât mai mult cu cât astăzi operele lui Soljenițin, cunoscute pe întreg mapamondul dar interzise altcândva în propria lui țară, încep acum să fie editate și aici, ba chiar în tiraje de masă, și cunoscute, astfel, de către cele mai diverse categorii de cititori. Și mai recent, în mai 1993, când a vizitat Moscova și alte orașe din țara ei de origine, Natalia Soljenițina, soția scriitorului, a vorbit despre această revenire ca despre un lucru sigur. Câteva luni mai târziu, la începutul lui

impresionant discurs, prin care - potrivit publicistului Arkadi Ghinzburg - și-a reafirmat atașamentul pentru patria sa unde, „... timp de aproape două sute de ani poporul a fost mințit, iar istoria falsificată...” și unde speră că, în cele din urmă - potrivit unui mai vechi, devenit și el celebru, aforism al său -, *nu se va mai trăi în minciună*.

În timpul călătoriei lor în Europa, scriitorul și soția sa au fost primiți la Vatican, de către Papa Ioan-Paul al II-lea.

La 11 decembrie 1993, Aleksandr Soljenițin, a cărei operă face parte de pe acum din fondul de aur al literaturii universale, a împlinit vârsta de 75 de ani. În legătură cu această aniversare ce îi îndeamnă pe cititorii săi de pretutindeni să-i ureze viață lungă și sănătate, pare potrivit să repetăm și opinia exprimată recent de către criticul

decembrie 1993, însuși Soljenițin a confirmat intenția sa de a se stabili, cu familia sa, în Rusia, precizând însă că intenția respectivă urmează a fi realizată „nu mai devreme de luna mai 1994”.

Ceva mai înainte, adică în septembrie 1993, invitat în Franța pentru a participa, în departamentul Vendée, la comemorarea insurecției din 1793, scriitorul a rostit acolo un

literar Boris Liubimov cu privire la activitatea de creație a marelui scriitor: „*Fără îndoială, definitivarea epopeii Roata roșie a reprezentat un bilanț. Nutrim, totuși, speranța ca acest bilanț să nu fie decât unul provizoriu...*”

Alexandru CALĂIȘ

Un poet al amurgurilor existențiale

În noua sa carte, Mihai Sultana Vicol, poetul și trimisul *României libere* la Chișinău, încensează, cu multă însuflețire și detașare „postmodernistă” un spectacol de ordin existențial cu un *Niciodată* poezic reactualizat. În cadrul acestui spectacol el își regizează cu dexteritate gesturile, expunându-le violent, cu efect spectacular, șarjându-le, accentuându-le, colorându-le cu pastă densă sau cufundându-le într-un *sfumato* al amintirii și retrospectiei. Trăirile se proiectează, fragmentar, eruptiv și grotesc, pe un cadru-limită al amurgului, al toamnei și al lui noiembrie. De fapt, situațiile crepusculare și autumnale sunt cele care îl trăiesc pe poet: ele sunt psihologizate,

antropomorfizate și animizate. Acest eu latent încarnat în spectacolele existențiale ale amurgurilor toamnei, prevestitoare de frigul la fel de existențial al iernii, asigură farmecul poemelor lui Mihai Sultana Vicol: iarba amară își scutură semințele întunecate, macul se stinge într-o eternă umbră albastră, scuturându-și de asemenea sămânța neagră, copacii învață istoria vântului, pe seama căruia se pun toate răutățile iernii care vine, miera are cântecul tot mai întunecat, sălbaticul boz își scutură boabele deasupra izvorului albastru, zarea e tăcere și lacrimă, neliniștitul vin duce povara întristatului amurg.

Sunt, în aceste stampe „metafizice” în sensul lui Salvador Dali, pomenit într-o

poezie, ostentație și detașare deopotrivă. Numele lui Trakl și al pictorului spaniol nu sunt întâmplătoare: Mihai Sultana Vicol fructifică, cu note proprii, experiența suprarealistă și cea expresionistă, încredințându-se automatismului psihic, surprize miraculosului, „hazardului obiectiv”, ca și tenei halucinatorii, apocaliptice, impasului metafizic și intensității violente a imaginii. Nu lipsește referința livrescă în sensul intertextualismului postmodernist. În chip contrapunctic poetul dă expresie și substratului sufletesc ingenuu, franciscan, fantoma Sfântului Francisc fiind readusă alături de cea a lui Esenin.

Spectacolul poetului cumulează secvențele de trăiri radiografiate cu cele

personificate ale amurgurilor ființei, cu cele de ordin intelectual și chiar reportericesc (aluizile la realitățile basarabene, să zicem, și detaliile autobiografice), în regie intrând rând pe rând, în afara siluetele sentimentale ale fiicelor, surorilor, Mariei Vasilevna, spectrele spiritualizate ale lui Panait Istrati, Dimitrie Stelaru, Carl Sandburg, Jack London, Isadora Duncan, Maiakovski, Ana Frank, Marilyn Monroe, Alfred Nobel, Brâncuși, Nichita Stănescu.

Mihai Sultana Vicol este un concettist, excelând în definițiile metafizice fulgurante: „Dalta și-a călătorit în răsul țăranelor, / apoi a ascuțit-o de tălpile/ lui Dumnezeu” (*Brâncuși*); „Anii mei/ devin pietre/ în fântâna/ din care amurgul/ se apleacă și bea” (*Anii mei*).

Mihai CIMPOI

Mihai Vicol, *Amurgul și alte poeme*, Galați, ed. Porto-Franco, 1993

Charles CARRERE

Poezie înduminicată

Charles Carrère s-a născut în 1928, la Saint-Louis, în Senegal și trăiește actualmente la Poissy, o localitate cochetă aflată la câțiva kilometri nord-vest de Paris, locul de naștere chiar al lui Ludovic cel Sfânt.

Jurist, a lucrat în cadrul Consiliului juridic al „Agenției de cooperare culturală și tehnică” din Paris. În prezent, este vicepreședintele „Casei Internaționale a Poeziei”, cu sediul la Bruxelles.

Este membru al Societății poezilor francezi, medaliat al Institutului de Științe Umaniste din Roma, laureat al premiului mondial de poezie mistică „Fernando Rielo” – Madrid.

Poeemele selectate fac parte din ultimul volum intitulat „d'Ecume et de Granit” publicat de Institutul universitar de studii euro-africane.

☆☆☆
în depărtarea zorilor tiviți de
spuma mării
perle de corali
înveșmântați în felii de seară
sub coaja oceanului
despică orizontul de fildeș
cu un clipocit de lumină

☆☆☆
iată hotelul dimineții
coșul de pâine
cana de lapte
rășetele și lacrimile țării
copilăriei
nașterea vârstei colina anilor
înflăcărați

☆☆☆
toată noaptea am purtat
mijirea zorilor
către latitudinea în care trăiești
așteptam mângâierea
ridurilor vieții mele
toată noaptea
în care locuiești

☆☆☆
dă-mi mâinile tale
să le acopăr în căldura pumnilor
mei strânși
aici este exilul meu
ancorat

la toarta unui golf unde se
odihnește visul
înaintare înceată
furtuni încolțite
la prova vântului
în aripile corăbiei

Paris, 1968

☆☆☆
iată aici degetele-ți de abanos
pielea-ți de fildeș
făptura-ți de granit
stânca cea neagră

☆☆☆
tam-tam-ul inimii
înflorate

ape subpământene
aroganță a fluviului

☆☆☆
dansul
îmbrățișarea lunii
cu pământul ațipit
pântecul tău evocând
visul înjunghiat

☆☆☆
ia-mă de braț și condu-mă
până departe
unde se pierd peștii migratori

☆☆☆
râvna serii
îndepărtată privire
curcubeu întins
marea își apropie obrazul
de răsuflarea soarelui

☆☆☆

vreau să dansez în seara asta
seara e rădăcina nopții
dansul inițiaților
în fundăturile timpului
la umbra luminii rătăcite
în muzica fluviilor eșuate
pe pietrele îndurerate
și pe câmpiile deschise
de dezrădăcinarea copacilor
sub vânt

Prezentare și traducere
de Mihaela ILIESCU

SPORT

Creanga norocului

Înainte cu multe săptămâni și chiar și în ziua tragerii la sorți a grupelor pentru Cupa Mondială, eram convins că va trebui să dau foc tuturor amintirilor legate de triumful unor asemenea sărbători, ca să rămân doar cu arborele de lumini și cântec numit Las Vegas. Latitudinarul de iluzii care sunt a pierdut și de data aceasta. America, acest miracol al lumii, de mult intrată în cascadele milenului trei, nu cunoaște și nu iubește fotbalul. Imaginați-vă o singură clipă că sărbătoarea aceasta s-ar fi petrecut la Rio de Janeiro. Brazilienii ar fi incendiat cu alcooluri volubile și superștii fascinante imaginația planetei. Noi, latinii, cu greu înghițim entuziasmul artificial, explozibil numai sub forma șuvoaielor de dolari. Sângele nostru arde-n fiere verde când bucuria nu urcă, tulburătoare, în toate literele ființei. Pentru că noi mergem la fotbal ca să intrăm în țara minunilor gratuite. E limpede că, trăind în America, nu poți, n-ai cum, nu găsești drum pe care să te întorci în volutele visului, în himerele duminicilor fără moarte, în beția glorioasă a mulțimilor tunând cu glasul oceanelor fiindcă Baggio, Maradona, Hagi, Romario au trimis mingea-n bară. America redevine copil numai când e vorba de politică. Atunci cade în doaga naivității.

Apelând la doi prezentatori din împărăția de celuloză - Hollywood, creangă de aur bătută cu perle și rodii nemuritoare! - actorul Dick Clark și atât de frumoasa Faye Dunaway - organizatorii Cupei Mondiale ne-au dăruit o seară peltică, îndopată cu cântece de orb, cu giumbușlucuri de actori născuți din împerecherea unor zei androgini, cu starlete ca niște tresii învăluite în miera azurului și, din fericire, și cu insule de noroc. Mi-ar fi plăcut să bănuiesc o furtună de patimi tăvălită prin aurul și argintul celui mai hulisit și mai dorit loc din lume. Fășnețele de duzină, descoperind pulpe mângâiate doar de miliardari - avem și noi mânzoace de-astea, miliardarii ne lipsesc - m-au lăsat nepăsător și rece. Tot ceea ce mi-a plăcut ține de aruncatul zarurilor. Am avut noroc. Pentru prima oară cred cu tot sufletul că putem urca în primele patru echipe ale lumii. SUA nu ne pot înfrânge decât retrăgându-ne clauza. Elvețienii ne pot fura un punct cu arbitrii, având în vedere că pe pământul lor domnește în splendide palate FIFA. Columbia, fără Pablo Escobar, va plânge cu boabe de hașșier sterp. Suntem, fără îndoială, cei mai tari din grupă. Și vom face dreptatea după legea celor puternici: înhață potul cu masă cu tot și lasă-le lor numai tristețea, pustiu și umbra tigrlui care ești. Așa să ne ajute Dumnezeu!

Fănuș NEAGU